cygnus

ET MAGASIN FRA **MILJØMERKING**

Herborg Kråkevik

bor i byen, men elsker naturen mest

Et norsk industrieventyr /// Guide til Stockholm /// En bevegelse fra Harvard /// Myten om norsk natur

Verdens mest moderne gulv –
i over 100 år
MILJØMERKET
marmoleum®
click
Gøy å designe. Enkelt å legge.

Design gulvet som fremhever ditt interiør! Velg blant 21 farger og kombiner fliser (30 x 30cm) og planker (90 x 30cm) etter ønske. Marmoleum Click er stilig å se på, fantastisk å gå på og lett å vedlikeholde. Forbos linoleumsgulv er et rent naturprodukt, miljømerket med Svanen og er det beste valget med hensyn til miljøet. Enkelt å legge med klikksystem. Marmoleum Click er et gulv du blir glad i!

For mer informasjon og inspirasjon kan du også gå inn på www.forbo-flooring.no
Vil du vite mer kontakt Forbo Flooring AS på tlf.: 66 77 12 00

forbo
FLOORING SYSTEMS

creating better environments

cygnus
NUMMER 1 2012

46 **NYT STOCKHOLM:** Vi gir deg guiden for gode grønne opplevelser.

5 **LEDER & LIVSLØP**
Direktør Alvhild Hedstein i Miljømerking om hvordan Svanemerket arbeider til beste for deg og miljøet.

7 **GUIDE & HOT/NOT**
Lær av fagsjef Aina Seland og se hva som er miljømessig «hot» og «not».

9 **LIVET**
Kebony er et norsk grønt miljøeventyr for fremtiden.

18 **UTVALGT**
Herborg Kråkevik har beina på jorda og hodet i flere kulturer.

24 **KULISSER**
Klimanøytralt er ett av miljøkampens store trendord. Men har det noe innhold?

28 **TANKER**
Gregory A Norris har startet en bevegelse for håndavtrykk, i motsetning til fotavtrykk. Det vekker oppsikt.

34 **MANN FOR SITT MILJØ**
Møt designer Andreas Engesvik.

VISSTE DU AT 35
Fiffige fakta om forbruk og miljø.

LIVSSTIL 38
Einar Håndlykken er leder for organisasjonen Zero. Lever han som han lærer?

PRODUKTER 44
Solide saker som frister både hodet og hjertet.

REISE 46
Vi valgte Stockholm. Og fikk luft under vingene.

GJEST 56
Caroline Ditlev-Simonsen skriver om næringsliv, miljø og samfunnsansvar.

NATURLIGVIS 59
Bredo Berntsen og Sigmund Hågvar om livets grunnlover.

ALVHILDS VIDUNDERLIGE VERDEN 64
Slik ville jorden sett ut hvis Miljømerkings direktør var verdensarkitekt.

VÅR HERRES KLINKEKULE 66

Kan vi få gi deg et nytt blikk på byen?

Byutvikling er en kamp mellom umake krefter.
Det vi forholder oss til er ikke et blankt ark.
Og takk for det! Vi må jobbe med, jobbe mot,
hoppe over og dukke under, nesten som en vev.
Slik skapes byer på nytt og på nytt.

DELTAGER NR. 042
SVANENS INNKJØPER-KLUBB
VI VELGER SVANEMERKEDE PRODUKTER

Vi prioriterer svanemerkede produkter ved innkjøp

Aspelin Ramm er en solid og ansvarlig eiendomsutvikler som vektlegger at bygg skal utgjøre verdifulle elementer i landskap og bybilde, og at de skal forbruke mindre energi.

www.aspelinramm.no

ASPELIN RAMM
Våre sanser skjerpes av områder i forvandling

Livsløpet

Hvis et produkt er svanemerket er du sikret et miljøriktig og trygt kvalitetsprodukt. Vi har tatt vare på helheten ved å stille krav gjennom hele livsløpet. Til beste for deg og miljøet.

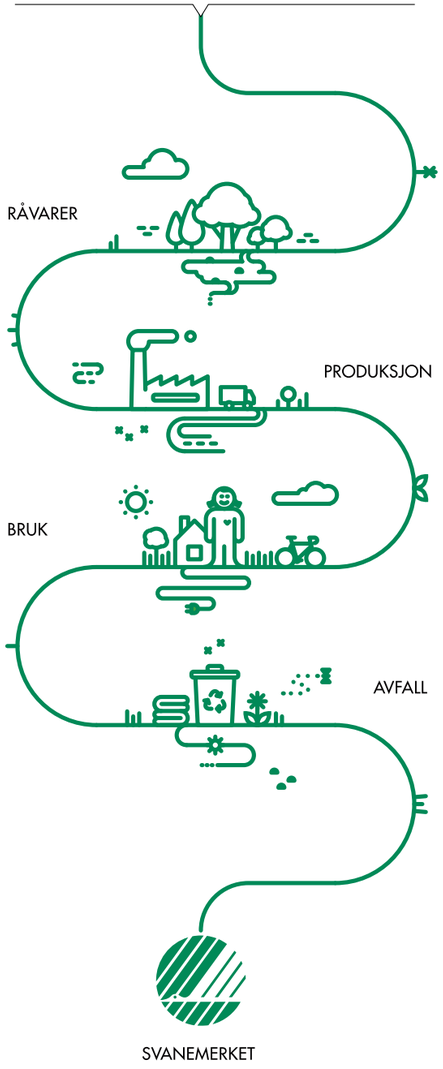

Alle miljøproblemer skyldes produksjon, produkter og forbruk

KAN EN HVIT SVANE gjøre en forskjell? Kan lille jeg gjøre en forskjell? Selvsagt. Er du forbruker kan du gjøre en forskjell. Og mange forbrukere sammen kan utgjøre en stor forskjell. Kanskje den store forskjellen. Kampen for at kloden skal få puste handler om klimagasser og miljøgifter, om å bevare det biologiske mangfoldet. Alle miljøproblemer skyldes produksjon, produkter og forbruk. Derfor ligger løsningen også her: Miljøforbedre i stort og i smått. Derfor er dine valg avgjørende.

Forenklet kan et produkts reise deles i fire faser. Svanemerket stiller krav til dem alle. Den første fasen er råvarefasen. Er råvaren fossil eller fornybar? Hvilke sår lager vi i naturen når råvaren tas ut? Deretter følger produksjonsfasen. Hvilke utslipp er det til luft og vann? Kunne vi brukt mindre energi ved å produsere smartere? Kunne teknologi erstattet farlige kjemikalier? Dette er noen av spørsmålene vi i Miljømerking har stilt oss når vi har fastsatt krav for å svanemerke et produkt.

Som forbrukere er vi kanskje mest opptatt av et produkts bruksfase. Kvalitet, funksjonalitet og trygghet. Fordi vi ønsker å ta vare på oss selv og på de som står oss nær – og på framtida. Den siste delen av et produkts reise er avfallsfasen. Ofte kan mange deler av et produkt brukes på nytt. Nettopp det blir viktigere og viktigere å ta hensyn til når befolkningen på kloden øker og vi vil at folk skal løftes ut av fattigdom.

Vi i Svanemerket har altså reist gjennom et produkts livsløp med tanke på miljøet og din sikkerhet. Velger du svanemerkede produkter kan du være sikkert på at du har gjort en forskjell. Vi håper dette første nummeret av Cygnus inspirerer deg til mange gode valg.

Mildrid Hedstein
Direktør i Miljømerking

Er nano farlig?

NANO-TEKNOLOGIEN ER grensesprengende, og kan løse noen store problemer. Men det er også fare for at økende bruk av nano-teknologi kan skape nye og hittil ukjente problemer for helse- og miljø.

I framtida kan vi for eksempel bygge hus isolert med nanomaterialer. Disse har en fantastisk isolasjonsevne. Vi kan få cellegiftbehandling som bare virker akkurat der det er behov for den.

Nano betyr dverg. Forholdet mellom en nanopartikkel og en fotball er omtrent det samme som mellom fotballen og kloden vi lever på. Nano er helt ubegripelig lite. Utfordringen er at når partiklene blir så små, så endrer de egenskaper totalt. For eksempel er aluminium på nanopartikkelnivå høyeksplosivt, gull er knallrødt, og nano-titandioksid er helt usynlig.

AINA SELAND
er fagsjef for Svanen. Du kan spørre henne om forbruk og miljø på www.svanemerket.no

Hva kan disse ørsmå partiklene gjøre med kroppen vår? Sølv virker bakteriedrepende fordi det er giftig. Hva skjer dersom nano-sølv-partikler kommer inn i blodomløpet? Jeg vil ikke kategorisk si at nano er farlig, men det er farlig at vi vet så lite om hvilke egenskaper stoffene har på nano-nivå.

Vi må finne ut mer om disse egenskaper, og vi må dokumentere hvilke konsekvenser det kan få for helsa vår og for miljøet at vi bruker dem. Svanen stiller derfor føre-var-krav til nanopartikler. I klartekst betyr det at vi forbyr dem. Inntil dokumentasjon på forbrukernes sikkerhet foreligger.

hot!

▲ **Mikrofiberkluter.** Det er faktisk mulig å holde huset helt rent uten såpe.

▲ **LED-pærer.** Du får samme lys med fire watt som med 40 watt. Verden går framover.

▲ **Restemiddag.** 40 prosent av all mat som produseres blir kastet.

▲ **Hårvoks for menn.** Ingen grunn til ikke å bli sveisen nå når hårvoksen er svanemerket, gutter.

▲ **Solfangere.** Stadig flere setter solfangere på taket for å få varmt vann i dusjen. Enkelt og genialt.

not!

▼ **Scampi.** Nei takk. Uansett om den er villfanget eller oppdrett. Både oppdrett og tråling er problematisk for miljøet. Forbruket av scampi fører blant annet til utpining av fiskeressursene og er ødeleggende for mangroveskoger og korallrev.

▼ **D5.** Rart navn? D5 og D4 er siloksaner, som finnes i kosmetikk. Dette er kjemiske stoffer som havner i blodet ditt – og i fisken i havet. Skumle saker.

▼ **Alenekjøring til byen.** Hørt det før? Haik med naboen da vel.

▼ **Oljefyrer.** Brenning av fossil energi til oppvarming er tull.
Rett og slett.

cygnus

ET MAGASIN FRA **MILJØMERKING**

ADRESSE:
Tordenskioldsgate 6B
0160 Oslo

E-POST:
info@svanemerket.no

TELEFON: 24 14 46 00

ANSVARLIG REDAKTØR:
Alvhild Hedstein
Direktør i Miljømerking
ah@svanemerket.no

PROSJEKT/
REDAKSJONSLEDER:
Lina Schøyen
Stilett AS

DESIGN/
GRAFISK PRODUKSJON:
Nina S. Simonnes
Nina Simonnes Grafisk Design

BIDRAGSYTERE:
Gustav Dejert
Linda Forsell
Jon Terje Hellgren Hansen
Kjetil Lyche
Lasse Lønnebotn
Mette Randem
Nina Ruud
Tina Vetterhus Aasen
Kjersti Lunnan Aass

FORSIDEFOTO:
Nina Ruud

ANNONSER:
Cathrine K. Elger
Markedssjef i Miljømerking
cke@svanemerket.no

UTGIVER:
Stiftelsen Miljømerking i Norge

TRYKKERI:
Merkur-Trykk

Svanemerket er en garanti for at det merkede produktet holder høy miljømessig standard. For et trykkeri innebærer det at hele produksjonen følger strenge miljøkrav fra råvare til ferdig trykksak. Merkur-Trykk oppfyller Miljømerkings krav til valg av papirråvare, kjemikalier, løsningsmidler og fargestoffer, og kan dokumentere redusert avfallsproduksjon og utslipp.

Norges eneste
SVANEMERKEDE
supermarkedskjede

Ultra, Centra og Jacob's er fullsortiments supermarkeder med et enestående utvalg av fersk fisk, skalldyr, kjøtt, delikatesse, frukt, grønnsaker, brød og kolonialvarer, som tar miljøansvaret på alvor. Som svanemerket supermarkedskjede tilfredsstiller butikkene verdens strengeste miljøkrav. Resultatet er mer effektiv drift og bedre muligheter for forbruker å gjøre gode miljøvalg i butikkhyllene. Se våre nettsider for å finne din nærmeste butikk - **ultra.no / centra.no / jacobs.no**.

MATGLEDE!
ULTRA
MATHUSET Jacob's PÅ HOLTET
centra

Et grønt industri-eventyr

Hva får du hvis du tar en fabrikk ved Herøya, en investor med teft, et par forskere, mange trær, biomasse og dronning Elizabeth? Et grønt norsk industrieventyr. Hvis alt går som det skal.

KEBONY har satset på å skape fremtidens trevirke

TEKST **LINA SCHØYEN** FOTO **JON TERJE HELLGREN HANSEN**

MITT BESTE KEBONY-ØYEBLIKK? Markedsdirektør **Jan Terje Nielsen** gjentar spørsmålet og smatter litt på ordene som skulle de vært karameller.

– Mitt beste Kebony-øyeblikk var nok under Chelsea Floor Show i 2010, da vi samarbeidet med designeren Darren Saines. Under utstillingen hilste jeg blant annet på dronning Elizabeth. Det var et stort øyeblikk for en enkel gutt fra Mandal, sier Jan Terje Nielsen, med glimt i øyet og et smil like bredt som et diadem.

Vi begynner der da, i England. Chelsea Floor Show er verdens mest prestisjefylte hageutstilling, og arrangeres hvert år av Royal Horticultural Society, en forening til hager og kjøkkenhagers fremme, dannet i England i 1804.

206 år senere hadde altså hagedesigneren Darren Saines latt seg inspirere av norske landskaper i sin del av utstillingen, så her var elementer av både fjell og vann. Naturally Norway. Og alt dette fabelaktige treverket altså, som så ut som og visstnok skulle oppføre seg som tropisk tømmer. Ved hjelp av en alkohol utvunnet av avfall fra biomasse. Det var så man kunne bli svimmel av begeistring. Og verden rundt har designere, arkitekter og miljøbevisste klappet i hendene over dette grønne norske eventyret. Det er ikke bare blant sosieteten i England at Kebony er blitt en norsk «darling».

«Litt av en fest magasinet Wallpaper arrangerte under møbelmessen i Milano i år,» forteller Nielsen når jeg treffer ham første gang på hovedkontoret i Oslo, flybåren fra Italia hvor Kebony sammen med Jarmund/Vigsnæs Arkitekter var invitert til å stille ut et heftig hundehus. Nielsen er ikledd sjenerøs rødrutet flanellskjorte, det er god stemning, kaffe på bordet og «casual friday». Markedsdirektøren har nettopp landet på Gardermoen, men er fortsatt på opptur.

ET PAR UKER senere er vi på gulvet i fabrikken i Skien. Med utlånte vernesko blant samlebånd og svære tanker. Inn i tankene kjøres planker av bøk, furu og lønn inn, og kommer ut igjen som Kebony, et trevirke med et helt annet utseende og helt andre egenskaper enn det som gikk inn i tanken. En erstatning for tropisk trevirke, som har vært ettertraktet for sine tekniske egenskaper og sitt vakre utseende. Men regnskogen er truet, og tropiske trær bør helst få stå der de vokser naturlig. Nye EU-krav er nå på trappene for import av trevirke. Flere typer tre vil bli forbudt importert til Europa og alt treverk som importeres skal være sertifisert.

3 FAKTA OM KEBONY

- Kebony er trevirke som er behandlet ved hjelp av væske utvunnet av biomasse. Et giftfritt, bærekraftig og vedlikeholdsfritt alternativ til annet trevirke. Kebony fikk Svanemerket i 2004.
- Måten Kebony modifiserer treet på er blitt utviklet i samarbeid med med ledende forskningsinstitusjoner. Produksjonen foregår ved det tradisjonsrike industriområdet Herøya.
- Kebony er blitt produsert og levert over hele verden siden 2004. Produktet har vakt internasjonal oppmerksomhet.

/// Under utstillingen hilste jeg blant annet på dronning Elizabeth. Det var et stort øyeblikk for en enkel gutt fra Mandal.

JAN TERJE NIELSEN, MARKEDSDIREKTØR

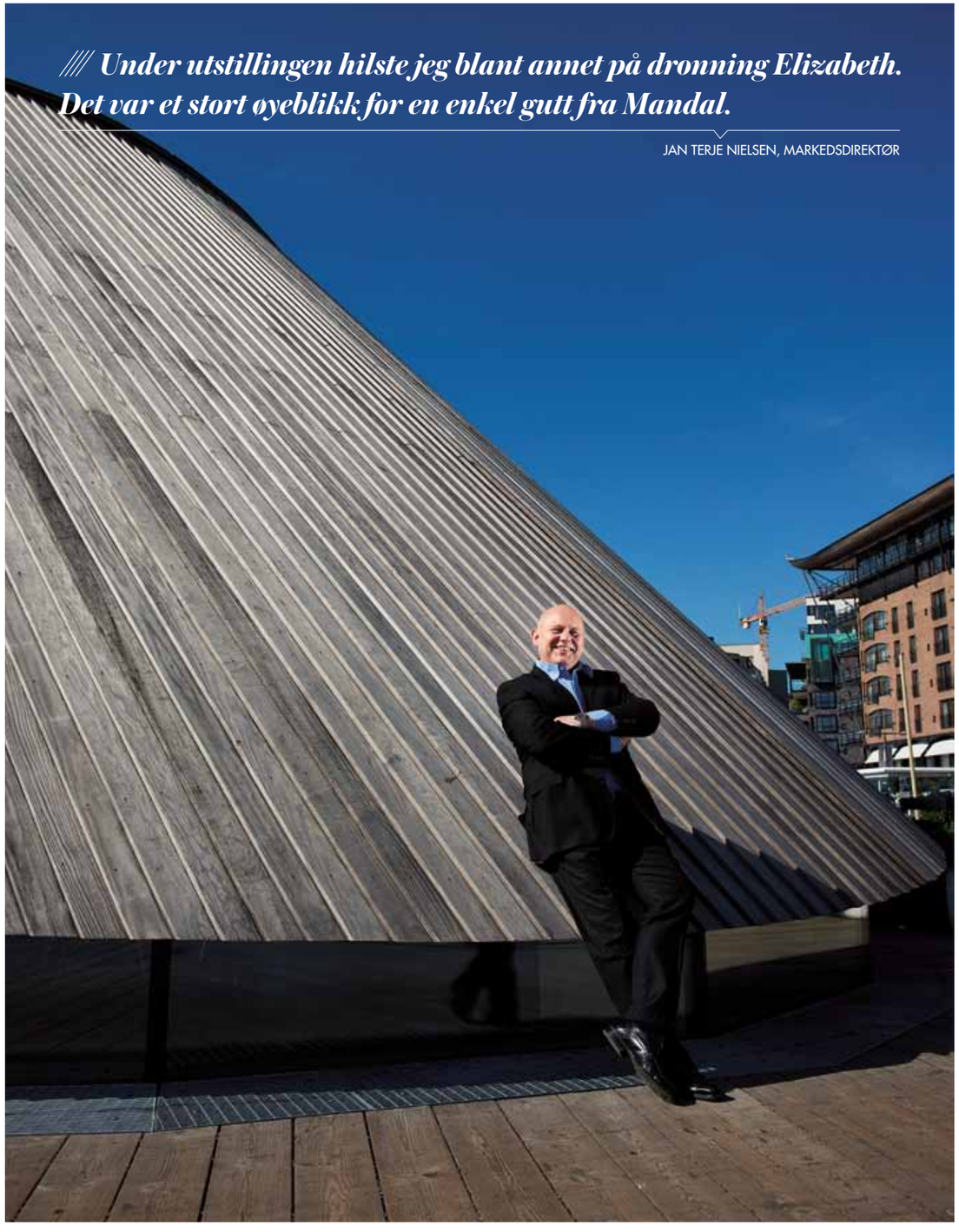

Når du skal jobbe med noe med et langt perspektiv, og jobbe hardt, da bør du like det du driver med.

THOMAS HØEGH, INVESTOR

Foto: Jiri Havran/ ARFO

KEBONY
Svanemerket siden 2004.

Thomas Høegh har investert tungt i Kebony. Ved fabrikken er det full aktivitet, men det har vært mange tøffe tak.

– Vi satser på at dette vil skape ytterligere interesse for Kebony. Målet vårt er å utvikle en sterk internasjonal merkevare sier Nielsen. Bak oss er de svære dørene til tankene lukket. Det som foregår på fabrikken akkurat nå er profilering av trevirke, som skjer etter at væsken fra bioavfall er blitt presset inn i tre. Trevirket er dermed blitt tyngre og har fått de samme tekniske egenskapene i form av hardhet og holdbarhet som tropisk tre har.

– Og den samme estetikken, understreker Nielsen, med sine bløte konsonanter.

– Hvorfor ønsket dere å bli svanemerket?

– Fordi det er viktig for mange av kundene våre og fordi vi selv har en sterk tro på at vi kan bidra til et bedre globalt miljø. Vi ønsker sertifiseringer som gir oss kredibilitet. Svanen garanterer kunden at miljøkrav er oppfylt i alle ledd av prosessen i fremstillingen av Kebony. Så tror vi kanskje ikke at folk flest, eller innkjøpere fra offentlige institusjoner, vil velge oss først og fremst fordi vi er miljøvennlige, men det kan absolutt være det som viser seg å bli utslagsgivende når man står overfor flere valg. Det har vi sett.

Vi beveger oss videre, fra tanker og trucker opp en smal trapp. Fabrikken består ikke bare av produksjon, men har også et laboratorium, hvor **Stig Lande** er en av to «tredoktorer».

– HVILKE UTFORDRINGER har du som tredoktor i Kebony?

– Utfordringer? Jeg har bare gleder jeg! Det å få være med på at noe du har forsket på blir kommersialisert er stas. Det er få forskere som får muligheten til å være med på en sånn reise, fra idé til ferdig produkt, sier Lande, som har en doktorgrad i treteknologi fra høgskolen på Ås.

– Hvordan kan dere beskytte dere mot industrispionasje?

– Ved å patentere. Og ved å holde kjeft (!), det er viktig, ler Lande.

– Det er forskjellen på å være i industrien og akademia. I akademia deler du mest mulig. Vi deler vi også, forteller hva vi gjør, men ikke måten vi gjør det på, sier Lande. I det daglige bekymrer han seg ærlig talt ikke over mulig industrispionasje, men konsentrerer seg om dokumenteringen av Kebonys egenskaper, samt produktutvikling.

Foto: Danny Twang

Foto: Image Photo

BARNEVENNLIG: På Margarinfabrikken, den store nye barnehagen på Sagene i Oslo, er utearealene laget av Kebony (t.v), mens Vestsiden skole i Porsgrunn er kledd med Kebony.

DENNE SAMME DAGEN stiger en lang mann ut av styremøtet på fabrikken i Voldsfjorden industriområde ved Herøya. Den lange mannen er investor **Thomas Høegh**, en av de største eierne i Kebony. Bosatt i London og med en lang merittliste når det gjelder å bygge opp nyskapende bedrifter.

– Hvorfor Kebony?

– Fordi jeg har klokkertro på produktet og alle aspektene ved det, sier Thomas Høegh uten å ha tenkt seg om et nanosekund.

– Kebony er et reelt alternativ til trykkimpregnert eller tropisk tre. Det som til slutt overbeviste meg var en kommunal prosjektleder i Skien, som fortalte at de valgte Kebony når de skulle bygge barnehager og skoler. Ikke først og fremst fordi det er miljøvennlig, men fordi det blir billigere på lang sikt, sier Høegh.

– Jeg investerte også fordi det er bra folk involvert, fortsetter han; – og fordi Kebony kan være ett av svarene i en industri som sliter; treindustrien. Dette er en type investering som krever langsiktighet. Det trengs ofte mer penger enn det man trodde i utgangspunktet, føyer han til.

– DU INVESTERER SELVSAGT med fornuft, men investerer du også med følelser?

– Det er vanskelig å skille fornuft og følelser fra hverandre. Det er viktig ikke å la følelsene løpe løpsk, samtidig kan det være avgjørende ikke å ignorere dem. Den som skal kjøpe produktet har også følelser, det er smart å tenke på det, spesielt når man skal bygge en ny merkevare, sier Høegh.

– Dessuten, når du skal jobbe med noe med et langt perspektiv, og jobbe hardt, da bør du like det du driver med. Du må ha tro på det i alle dimensjoner, fortsetter han.

GRüNDER: Restaurantør Sonja Lee har brukt Kebony på Villa Malla. Nå skal hun bygge privathus av Kebony.

SONJA LEE er frelst på grønne planker.

Foto: Håkon Eikesdal

Foto: Image Photo

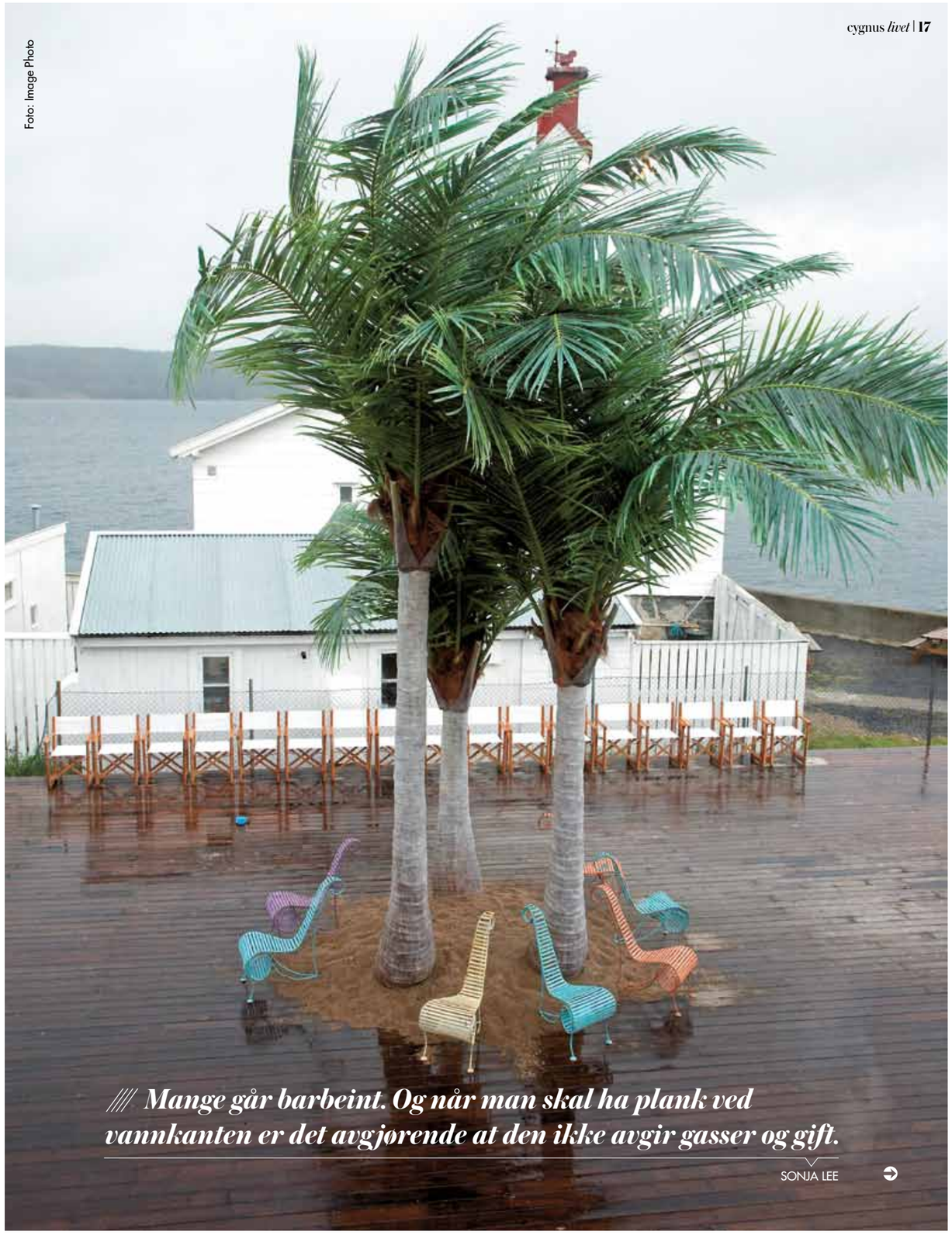

/// Mange går barbeint. Og når man skal ha plank ved vannkanten er det avgjørende at den ikke avgir gasser og gift.

SONJA LEE

/// For meg som arkitekt er Kebony et fantastisk alternativ, det er massivt nok til å tåle alt det skal tåle.

HETTIE PISTERS, ARKITEKT

OPTIMISME
Kebony satser internasjonalt

Tredoktor Stig Lande (nederst) har vært med på å utvikle Kebony fra idé til produkt.

– Jeg er ikke interessert i å drive med noe bare for å tjene penger, samtidig må det være business i det. Jeg er ingen økokriger, men jeg har etiske standarder som jeg ønsker å forholde meg til.

– Ser du muligheter for grønn næringsutvikling i Norge?

– Ja, vi har grønn kraft, så det er en mulighet, og vi har bred politisk vilje i den retningen, selv om det er liten sammenheng mellom det politikerne sier og hva de faktisk gjør. Det virker nesten som om det er lettere å gi penger til bevaring av regnskog i Brasil enn å sørge for at initiativer her hjemme får drahjelp. En faktor til som taler for grønn næringsutvikling i Norge er at vi er sterke på produktdesign og innovasjon. Samtidig mener jeg vi har en viss forpliktelse til å drive grønn næringsutvikling. Vi er så utrolig privilegerte som sitter på denne oljetønna.

Men vi kan ikke komme bort fra at den norske krona og kostnadsnivået en utfordring.

– Dere satset likevel på norske arbeidsplasser?

– Ja, vi skal utvikle oss i Norge, men også andre steder, sier Thomas Høegh og gjør seg klar for å gå tilbake til styremøtet.

– Er det for lite tålmodig kapital i Norge?

– Ja. Dessverre.

SONJA LEE DRIVER restauranten Villa Malla i vannkanten på Hurumlandet, nærmere bestemt Filtvet. Hun kaller det ikke restaurant, men et åpent rom for allmennheten.

– Jeg er storfan! Sier Sonja Lee før vi får stavet ordet Kebony.

– På Villa Malla er det store uteområder. Mange går barbeint. Og når man skal ha plank ved vannkanten er det avgjørende at den ikke avgir gasser og gift. Og det er viktig med holdbarhet i forhold til vann. Og Kebony har holdt. Vi har ingen forringelse. Mens den trykkimpregnerte badebrygga var spist opp av perlemark etter en sesong, og måtte skiftes. Kebony er også unikt fordi det er vedlikeholdsfritt, vi vasker over med grønnsåpe en gang i året, og estetisk er denne planken uslåelig. Den patinaen som disse plankene byr på er det bare Kebony som kan gi, sier Lee, som har hatt et forhold til Kebony siden 2004. Hun lever som hun lærer. Nå skal hun bygge hus. I Kebony. Slik taler en frelst.

– HVORDAN JEG KOM over Kebony? Ikke spør meg om det, sier arkitekt Hettie Pisters i StudioHP og ler; – jeg tror jeg leste om det i et magasin. StudioHP har hatt ansvar for landskapsarkitekturen ved Margarinfabrikken i Oslo, den nye store barnehagen i bydelen Sagene.

– Skulle jeg som arkitekt valgt crème de la crème ville jeg valgt å lage alt i massiv eik, men det var jo ikke realistisk. For meg som arkitekt er Kebony et fantastisk alternativ, det er massivt nok til å tåle alt det skal tåle. En annen fordel med dette trevirke er at det tørker fort, sier Pisters.

BEGEISTRING ALENE skaper ikke noe eventyr. Kebony har satset. Og det har kostet. I 2010 hadde Kebony en omsetning på 46 millioner kroner og et underskudd på 74 millioner kroner, ett år etter at den nye fabrikken åpnet.

– Vi kommer til å presentere helt andre tall framover, utviklingen og veksten er positiv, sier Nielsen idet vi forlater en fabrikk badet i sol, hvor det akkurat nå lastes plank som skal til Korea.

ONDA, AKER BRYGGE. Den nye restauranten som drives av Rune Pal og Terje Ness bader også i sol. De elegante linjene på bygget er kledd med Kebony. Det er amerikansk furu på taket og norsk furu under beina, også det kebonisert. Rune Pal rusler rundt på bryggekanten med en mobiltelefon klistret til øret, og Jan Terje Nielsen stryker over taket.

– Onda er med i ett nytt storverk, en bok med 101 steder du må oppleve før du dør. Den skal gis ut i Kina, forteller Nielsen.

En måke svever forbi. Med tanke på de siste års økonomiske vekst i Kina og antallet kinesere skulle det med andre ord se lyst ut både for norsk turisme og for restaurantdriften på Onda.

Og for Kebony.

LEKRE LINJER:
Restaurant Onda på Aker Brygge i Oslo vekker oppsikt med sine konturer og sitt vakre trevirke, som vil gråne med tiden.

Eventyr på film?
Se filmen om Kebony på www.svane-merket.no

Moder fjord

Bylivet har gjort noe med Herborg Kråkevik. Derfor må hun ta på trærne og gresset når hun kommer seg ut i naturen.

TEKST **LASSE LØNNEBOTN** FOTO **NINA RUUD**

HERBORG KRÅKEVIK

Yrke: Musiker, skuespiller og humorist, født og oppvokst i Jondal, Hardanger.
Sivil status: Gift med Esben Hvam. To barn, Agnes (9) og Petra (2).
Aktuell: Showet «Kjære landsmenn» går fremdeles på Det Norske Teatret, syv måneder etter premieren. Nytt album til høsten.

INGEN URBANIST: Herborg bor i byen, men det er natur som engasjerer henne.

DER STO HUN, Herborg Kråkevik (38), og stanset den ene bilisten etter den andre, midt i rushtiden i Bergen. Sammen med andre fra Natur og Ungdom banket hun på bilvinduene, delte ut matbokser og fortalte dem hvor meningsløst det er å kjøre én og én i kø.

– Noen ble rasende. Og det skjønner jeg. De hadde sikkert dårlig samvittighet fra før, og der kom jeg og gjorde det verre.

Hun var 13 år og allerede en liten miljøsoldat. En pest og en plage for medelevene på det kristne privatgymnaset hun gikk på.

– På skolen mente de at jeg var altfor radikal. «Vi ber for deg», sa de til meg. Jeg svarte: «Og jeg ber for dere. Det er jeg som er på den rette siden». He-he, jeg var så arrogant.

Hun tar en bit av rundstykket med jordbær. Sier at det er gode minner.

– Jeg var ekstremt miljøengasjert i 13-14-årsalderen. Min kjernesak var at alle skulle bruke matbokser i stedet for matpapir.

En blomsterknopp faller fra treet over oss og lander i håret hennes.

– Derfor var det en sorg da jeg begynte å tjene penger som voksen. Da skjønte jeg hvor vanskelig det var å gjennomføre livsstilen. Noen ganger måtte jeg jo ta sjøfly for å komme meg til konserter.

En varm sommerdag 2012: Elegant som alltid, kledd i svart bukse og hvit bluse, kommer hun oss i møte. Kroppsholdning er rak og fin, hun bærer seg selv med en poetisk ro. I hvert fall helt til telefonen ringer og hun tripper ivrig omkring mens hun lytter entusiastisk. To minutter etterpå er hun der.

– Har du penn og papir jeg kan låne? sier hun.

– Jeg må skrive ned en tur jeg fikk anbefalt i Maridalen. Den er neppe som i de vestlandske fjellene, men sikkert en fin tur. Jeg må utnytte det byen har å by på.

Hun har bodd hele sitt voksne liv i by, men Herborg hører hjemme i naturen. Nær fjell, fjord, lyng og gras som hun vokste opp med. Hun sier fremdeles «heim» om Jondal i Hardanger.

– Da jeg ble spurt om å være programleder for et kongejubileum, sa en av arrangørene at jeg passet fordi jeg var en blanding av ihuga urbanist og bygdemenneske. Da tenkte jeg: «Jeg er virkelig ingen ihuga urbanist!» Selv om jeg har bodd 15 år i byen, er det den ville naturen som engasjerer meg.

– *Naturen står sterkt i deg?*

– Ja, savnet av naturen er et kjernepunkt i meg. Det slo meg for noen år siden da jeg kjørte med buss over Valdresflya, fra Dovre til Flom. Det var en fantastisk tur, jeg satt helt foran i guidesetet og alt kom mot meg som en eksplosjon. Jeg tror det er den vakreste naturopplevelsen jeg har hatt noen gang – og det fra en buss! Da tenkte jeg: «Hva er du driver med? Det er jo dette som er det egentlige livet».

– *Hvordan opplever du å dra hjem til Jondal i dag?*

– Da jeg vokste opp tenkte jeg ikke på dette med naturen, jeg gikk ut døren og der var den. Det var noe sjølsagt. Jeg er ganske religiøs, så akkurat som med troen bare var den der.

– *Og nå?*

– Nå merker jeg at det tar tid å se ting på samme måte. Gjerne en dag eller to. Ofte går jeg ut og tar på trær og gress for å kjenne etter, og sier til meg selv: «Er du her nå?» Derfor er det så opprivende bare å være der to eller tre dager, før jeg må tilbake til byen.

Hun ler.

– Jeg var hjemme en uke i vinterferien og det pøsregnet hver dag. Jeg gikk to skiturer likevel. Satte meg ned i skogen og spiste matpakka, selv om det høljet ned. Da kommer du tett på naturen igjen.

Vi kjenner Herborg som musiker. Vi har sett henne som skuespiller og humorist. Men en hektisk karriere, mann og to barn til tross: Hun bruker tiden til mange flere prosjekter. Hun er en hardnakket forkjemper for nynorsken, hun har jobbet for Redd Barna og vært mange ganger i Kambodsja, og hun sang Nordahl Griegs «Til ungdommen» i dagene etter 22. juli. Hun er engasjert og bidrar til å gjøre en forskjell. Selv om hun ikke liker å si det selv.

– Det har ikke alltid vært like gjennomtenkt det jeg har gjort. Men Redd Barna-engasjementet var gjennomtenkt, det hadde jeg visst at jeg ville i mange år. Det var en periode i livet mitt da det var enormt fokus på meg som kjendis, og mange henvendte seg. Da tenkte jeg at jeg ville bruke kjendistrynet til noe mer enn å selge billetter til et show.

Møtet med Kambodsja ble tøft. Slummen, fattigdommen, gatebarna… Hun trodde hun var forberedt, men inntrykkene ble så mye sterkere.

– Jeg ville egentlig ikke dit, jeg visste hvor fælt det var. Jeg ville helst til Nepal, der var det jo fjell. Men nå er jeg takknemlig for at jeg dro til Kambodsja. Jeg traff jo mannen min der.

Et brydd smil bretter seg ut.

– Jeg er ikke mor godhjerta. Jeg ble jo værende en stund i Kambodsja og jobbet, men det var like mye fordi han var der.

I dag er hun og danske Esben Hvam gift og har barna Agnes (9) og Petra (2). Etter mange år i København, bor de nå på Briskeby i Oslo.

– Selv om jeg er enormt takknemlig for å ha fått to barn, har det sine mindre vakre sider: Engasjementet for verdens fattige barn blir ikke det samme. Det blir litt sånn «jeg vil ikke vite, jeg orker ikke, klarer ikke». Det blir mye meg og mitt. Det er ikke så bra.

– *Hvordan håndterer dere den grønne hverdagen?*

– Jeg tenkte på det da jeg sto opp i dag: «Hvorfor skal jeg si noe om dette»? Jeg er et like stort svin som andre.

– *Ja vel?*

– Jeg lever med dårlig samvittighet hver dag, fordi jeg føler jeg burde gjort mer. Men

Jeg var ekstremt miljøengasjert i 13-14-årsalderen.

Min kjernesak var at alle skulle bruke matbokser i stedet for matpapir.

Det er jo så politisk ukorrekt å være imot vannkraft, alle vil jo ha ren energi

Men skal det være fritt fram for å bygge alle små bekker og fosser ut?

kildesorteringen i Oslo er mye bedre enn i København, der klarer de ikke å sortere søppelet. Det er provoserende at en by på 1,5 millioner mennesker ikke klarer det.

– *Har du tatt med deg sykkelen fra København?*

– Jeg har sykkel, men jeg har ikke begynt å bruke den på alvor ennå. Jeg synes det er så vanskelig å sykle i Oslo. I København har syklister all rett i trafikken, mens her…

Hun ser opp.

– Heeeeei!

Herborg lyser opp da manager Astrid Irene Diesen dukker opp, som om de ikke har sett hverandre på lenge. Men de snakker sammen daglig.

– Jeg liker ikke ordet manager, sier hun etter at Astrid har satt seg ved et annet bord. – Det er negativt ladd. Jeg pleier å si kompanjong, det er mer likeverdig. Vi driver jo forretning sammen.

Hun snakker lidenskapelig om bøndenes situasjon, og forteller at hun i diskusjon med «frognerfolket» sliter med å holde munn. Hun er på bøndenes side og mener at subsidier må til for å holde kvaliteten på norsk mat oppe. Dessuten sørger sauene for at landskapet ikke gror helt igjen. Hun er tilhenger av vindkraft, men motstander av små kraftverk.

– *Hvordan overfører du disse verdiene til barna dine?*

– Det er viktig å snakke med dem om det. Min eldste på ni kan si til meg (hun gjør om til oslodialekt): «Hvorfor kaster du det der? Der skal det ligge».

– *Hun er et lite miljøpoliti?*

– Ja, hun er nok påvirket av de andre på skolen. Og det er jo bra.

– *Ser du deg selv i henne?*

– Ja, jeg gjør det. Det er det spesielle med å få unger, du får det speilet og ser at de tar etter deg.

Men så ser de ting selv også. De ser en mor som tyner seg selv jobbmessig, som er litt stressa, ikke helt til stede. Alltid med penn og papir med seg. Men unger har en fin måte å finne sin måte å fungere på.

– *Din eldste begynner å formes mer av omgivelsene?*

– Ja, og det er litt skummelt for en kontrollfrik som meg. Du kan pøse på med dine verdier, men skal også ha flaks når det gjelder hvem de møter i barnehage og skole. Plutselig kan de få et forbilde som du som forelder tenker at: «Å, nei!»

I showet «Kjære landsmenn», som har vært en kjempesuksess på Det Norske Teatret, ser hun på Norge med et skråblikk utenfra. «Et Norge til å spy av og et Norge til å le av», som teatret lokker med.

– *Hvordan så du Norge utenfra?*

– Vi nordmenn har lett for å glemme hvor bra det er i Norge. På den annen side er vi stolte over landet vårt, den naturlige selvtilliten vi viser 17. mai er fin synes jeg. Vi tør å si at vi elsker dette landet, uten samtidig å si at det er noe galt med andre land. I Danmark sier de ikke det, selv om du merker at de mener det samme. Vi har en åpen nasjonalisme, på den gode måten.

– *Og det verste med Norge?*

– Det må bli at til tross for alt det positive, er det mye syting og klaging. Vi må la være med det, altså. Selvfølgelig kan noe alltid bli bedre, men glem ikke hvor bra det faktisk er i Norge.

– *Hvilke er miljøhjertesakene dine nå?*

– Det er det klassiske naturvernet. Jeg får mange forespørsler om å støtte ditt og datt, men noe av det jeg synes er vanskeligst er å si nei til er vern av vassdrag. Det er jo så politisk ukorrekt å være imot vannkraft, alle vil jo ha ren energi. Men skal det være fritt fram for å bygge alle små bekker og fosser ut?

Hun sukker.

– Dette kunne jeg snakket om i timevis… Poenget er at når det skal bygges så mange små vannkraftverk, så ser vi ikke effekten av det før det er for sent. Da vil kulturlandskap landet rundt raseres.

Herborg vokste opp i et hjem der musikk og litteratur sto sterkt. Hun imponerte mange med sine sceneroller og sine musikalske tolkninger av klassiske sanger. I 2000 ble hun kåret til «Årets spellemann».

– I starten trodde jeg det var sang jeg skulle drive med, jeg hadde aldri trodd jeg skulle drive med humor. Jeg trodde ikke jeg var bra nok. Møtet med Kenneth (Sivertsen) endret noe der, han så hvordan jeg parodierte folk på fester og sa: «Dette kan du bruke». «Aldri i livet», sa jeg. Men så gjorde jeg en eventjobb og ble helt rystet over at folk lo.

– *Hva mener du selv du er best på?*

– Nå merker jeg at jeg er best på å gjøre den blandingen. Som den forestillingen jeg gjør nå, da er jeg lykkelig når jeg går av scenen, selv om jeg er helt utslitt. Da får jeg gjort de skiftene mellom humor, sang og monolog som er så krevende. Da må jeg virkelig skjerpe meg. Jeg liker det godt når jeg har kniven på strupen.

– *Hva drømmer du om å gjøre?*

– Jeg har utrolig lyst til å lage noe om at vi i Norge, Sverige og Danmark ikke forstår hverandre. Vi har jo begynt å snakke engelsk med hverandre, tenk så trist! På dansk TV blir jo svenske og norske filmer dubbet.

Astrid – manageren, venninnen, kompanjongen – påpeker fra nabobordet at tiden renner ut. Herborg har mye å gjøre og altfor liten tid, likevel er det ikke noe å si på tilstedeværelsen.

– *Hva tenker du om vår felles framtid?*

– Jeg er en klassisk pessimist, men på jordens vegne kan jeg ikke være det. Vi er heldige som bor i et demokrati, men det er også vanskelig å gjøre store endringer i et demokrati. Vi må bare fokusere på det som går riktig vei og ikke bli deprimert over alt det andre.

– *Kan vi ikke bare legge ned demokratiet?*

Hun ler hjertelig.

– Ja! Vi kan jo prøve! Hvis landskapet på Vestlandet gror igjen, får vi rive ned demokratiet. Og håpe at det opplyste eneveldet som tar over er for levende småbruk på Vestlandet.

HELT GRØNN

Guddommelig grønn: – Jeg kan ikke tenke meg at jeg på noen måte kan hoste opp et godt eksempel…
Ganske grønn: – Har ikke bil.
Grønt potensiale: – Har planer om å våge og sykle i Oslo, og slutte å ta taxi.

KLASSISK PESSIMIST: – Jeg er en klassisk pessimist, men på jordens vegne kan jeg ikke være det.

TEKST **TINA VETTERHUS AASEN** ILLUSTRASJON **GUSTAV DEJERT**

På nøytral grunn

Joggebuksa og taxien er det allerede. Nå skal staten, Norge og alle nordmenn også være det. Er du klar for å bli hundre prosent klimanøytral? Jeg også. Men hva betyr det egentlig?

PÅ HJEMMESIDENE TIL bilutleiefirma Avis står det: «Avis er den aller første bedriften i Norge uansett bransje og størrelse, som er klimanøytral i driften etter mønster tilrettelagt av FN.»

Hurra, de vil jeg leie bil hos. Jeg ringer Avis i Oslo.

– Jeg lurer på om jeg kan leie en klimanøytral bil?

– En hva?

– Jeg hører dere er klimanøytrale, og jeg vil gjerne leie en klimanøytral bil?

– Vi har en Toyota Prius, som er en hybridbil hvis det var det du tenkte på. Den går på batteri.

– Hvordan fungerer den?

– Den går på vanlig blyfri bensin, men batteriet lades mens du kjører. Vi har også to elbiler som står på Slependen, du kan ringe dem? Det er de to mulighetene du har... Dette tilbudet er helt nytt så jeg må sjekke det, sier jenta hos Avis vennlig.

Jeg snakker med Avis Slependen som tilbyr to elbiler, men som virker usikre på hva jeg mener med klimanøytral. Ikke så rart, kanskje. Jeg glemte å lese all teksten på Avis hjemmeside, der står det:

«Kunder med firmaavtale kan også benytte seg av vårt tilbud om leie av klimanøytrale biler. Vi ønsker etterhvert å tilby klimanøytralisering til alle våre kunder».

Et leiebilfirma som kaller seg «klimanøytralt» uten å tilby «klimanøytrale» leiebiler for folk flest? Er det ok?

Ja, ifølge organisasjonen Fremtiden i våre hender. De jobber også med klimakvoter under banneret «Mitt Klima», og samarbeider blant annet med selverklærte klimanøytrale 0-Taxi. På hjemmesiden til Fremtiden i våre hender står det:

«Status som klimanøytral med Mitt klima betyr ikke at produktet er sertifisert som klimanøytralt. Status som klimanøytral betyr at bedriften er kommet i gang med et viktig arbeid, men betyr ikke at man er kommet i mål med klimaarbeidet.»

Okay, så vet jeg det.

Alt Stormbergs fritidstøy og utstyr er hundre prosent klimanøytrale. Det henger i hvert fall en lapp om det på klærne deres.

«Jeg får bilder i hodet av at noen sitter og håndvever plaggene», sier min venninne Agnethe.

Men det er ikke helt slik det foregår. **Ingenting som produseres kan i realiteten være hundre prosent klimanøytralt.** Stormberg har kuttet i egne utslipp og kjøper klimakvoter i utlandet for å veie opp for utslipp de ikke kan unngå.

– Det er ikke så viktig for oss om forbrukerne helt skjønner begrepet, svarer sjefen for Stormberg, Steinar J. Olsen.

For ham handler det om samvittighet. Stormberg betaler en halv million kroner årlig til et vindmølleprosjekt i Kina for å bøte på den. La oss håpe det er et levedyktig prosjekt. ➲

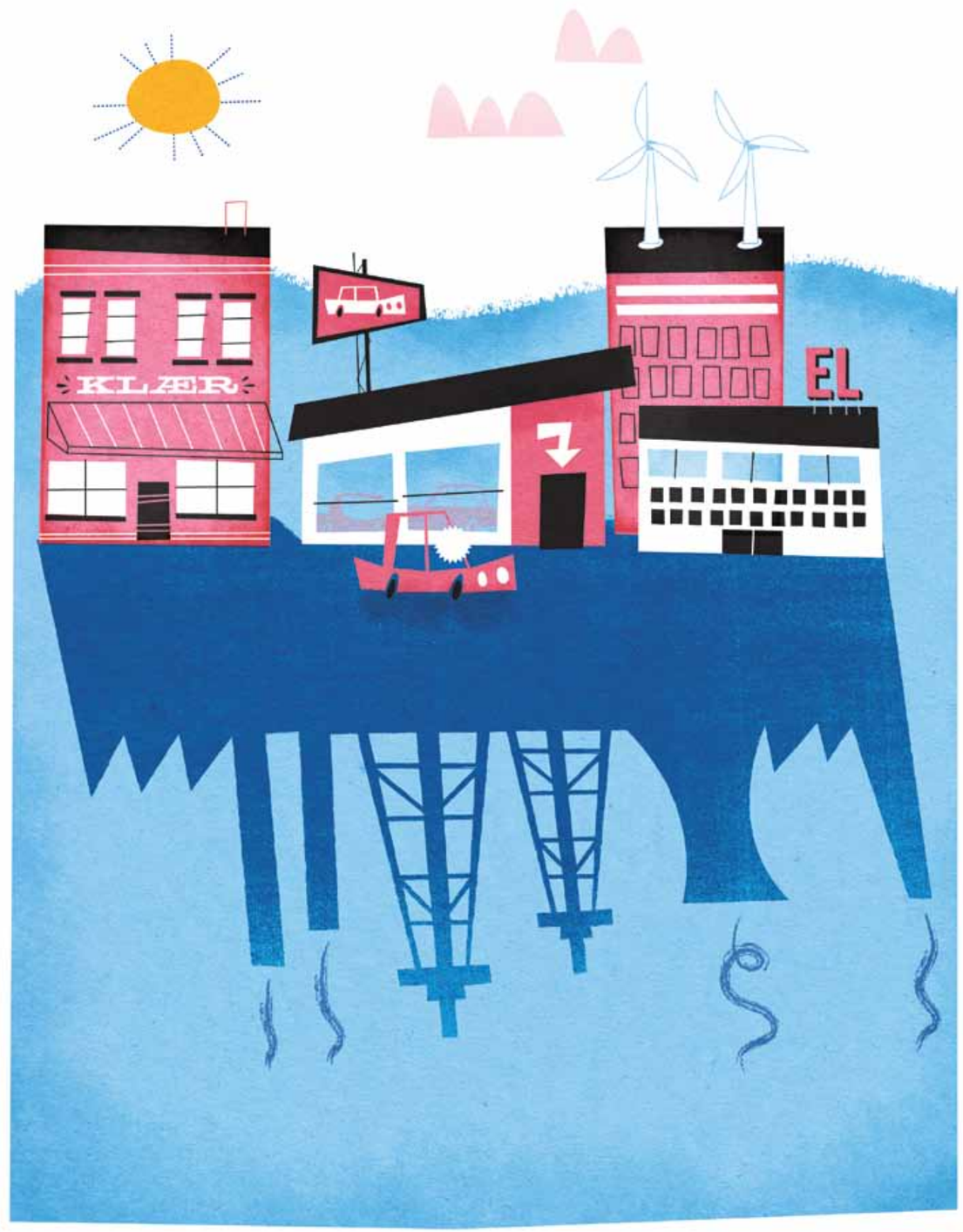

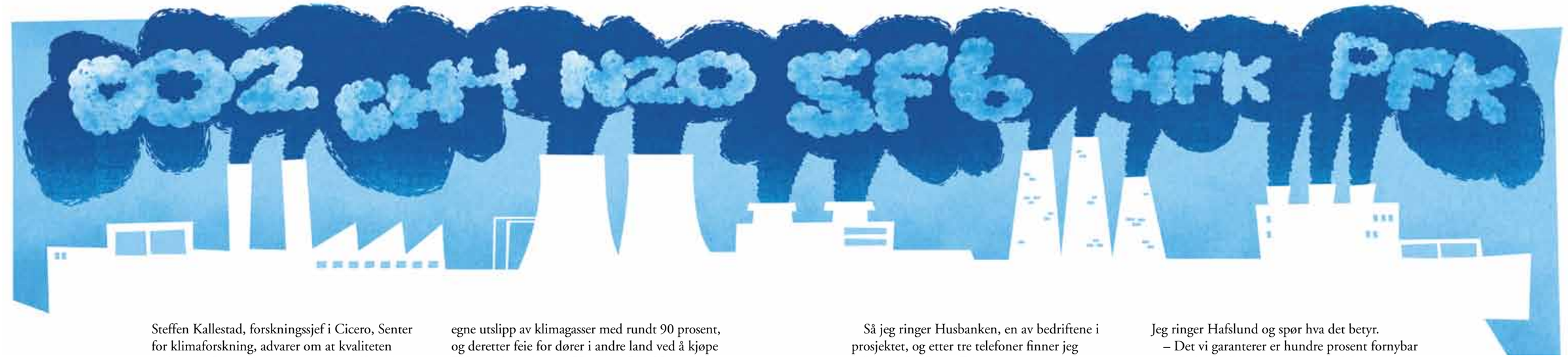

/// Sykler Jens til jobben? Bor han i et klima-nøytralt hus?

Steffen Kallestad, forskningssjef i Cicero, Senter for klimaforskning, advarer om at kvaliteten varierer kraftig på de kvotene som bedrifter kjøper.

– Dette gjelder særlig de frivillige kvotene, som oftest støtter tiltak i utviklingsland. Men det er ingen som vet hva som vil skje med påbegynte prosjekter om ti år, sier Kallbekken.

«Det er jo egentlig litt juks det ordet, det er jo ikke tiltak men baseres på at bedriften kjøper kvoter», hadde Einar Håndlykken i organisasjonen Zero sagt da jeg intervjuet ham om hvorvidt han lever som han lærer (side 38).

Hva med Forbrukerombudet og markedsføringsloven da? Joda, de har riktignok laget retningslinjer for bruk av begrepet, men det finnes ingen lov som regulerer hvem som kan kalle seg klimanøytral. Mange aktører ser seg derfor fornøyde med å kjøpe noen kvoter, uten først å kutte i egne utslipp. «Retningslinjer for grønnvasking, som er ulovlig, hva skal man med det?» Undret direktør Alvhild Hedstein i Svanemerket, som lurte på hvordan det gikk med saken. Eller undret og undret, småfreste er vel mer korrekt.

– Det er dumt at begrepet blir brukt litt i hytt og pine, sier faglig leder i CO2focus, Per Otto Larsen.

CO2focus er et konsulentselskap som setter standarder og regner ut såkalte klimaregnskap for bedrifter som ønsker å bli, ja, klimanøytrale.

Ambisjonene er det ingenting i veien med. For hele AS Norge skal bli klimanøytralt innen 2050. Den norske stat innen 2030. Først ved å redusere egne utslipp av klimagasser med rundt 90 prosent, og deretter feie for dører i andre land ved å kjøpe FN-godkjente kvoter. Hvordan Olje-Norge i praksis skal bli så miljøvennlig er usikkert, siden vi er på verstinglisten sammen med Kuwait og Dubai. Så, hva gjør staten for å bli klimanøytral – hva gjør statsministeren? Sykler Jens til jobben? Bor han i et klimanøytralt hus? Kjører han elbil og handler klimakvoter i Bangladesh? Eller er hele staten på grønnvasking?

Jeg ringer Statsministerens kontor og blir satt over til Miljøverndepartementet.

Tone Hertzberg er pressekontakt for miljøvernministeren.

– Klimanøytral stat? Det vet jeg ikke nok om til å svare deg direkte. Jeg skal se om jeg kan finne noen som kan hjelpe deg, hvis du kan sende meg en mail er det lettere. Du, jeg skal få noen til å ringe deg tilbake som kan dette bedre enn meg, foreslår hun.

Seniorrådgiver Bente Næss i Miljødepartementet tar kontakt, men heller ikke hun synes spørsmålet er enkelt å svare på, sånn på sparket. Hun gir meg nummeret til Frida Røyne som har jobbet med pilotprosjektet «Klimanøytral stat», som sender meg videre til prosjektleder Martin Standley.

– Du er for tidlig ute, forklarer han.

Pilotprosjektet er avsluttet, og skal legges frem for Miljødepartementet nå snart. Ti statlige bedrifter har deltatt i prosjektet, for å forske på om en klimanøytral stat er mulig.

– Vi har funnet ut at det er enkelt å føre klimaregnskap, og få til endringer, sier Standley.

Hva de ellers målte, eller mer konkrete svar er jeg altså for tidlig ute til å få.

Så jeg ringer Husbanken, en av bedriftene i prosjektet, og etter tre telefoner finner jeg miljøsjef Ole Bjørn Edner.

– Pilotprosjektet ser på fire kategorier: Innkjøp, søppelforbruk, reise og energibruk. Vi har funnet ut hvor mange som kjører bil, flyr, reiser til og fra møter, vi har sett på rabatt for togreiser for ansatte, på videokonferanser, mer gjenvinning og enkle ting som at vi printer på begge sidene av arket. Husbankens kontorer i Drammen slipper ut 220 tonn CO2 i året, som på toppen av tiltakene vil koste oss 22.000 kroner i klimakvoter.

– Takk. Men er bare C02 målt?

– Ja, bare C02.

Grunnen til at jeg spør, er at Forbrukerombudet har laget retningslinjer for hvem som altså kan kalle seg klimanøytrale. Der står det som følger:

«For å kunne benytte begrepet må virksomhetene beregne utslipp fra alle klimagassene. Med klimagasser menes de seks gassene som omfattes av Kyotoprotokollen: CO2, CH4, N2O, HFK, PFK og SF6.»

Ups. Hva de andre tegnene står for, vet jeg ikke, bare at HFK, hydrofluorkarbon brukes som kuldemedium i kjøleanlegg i hus og bil.

I utlandet, som for eksempel Storbritannia, opererer de med begrepet Carbon Neutral. Kanskje mer passende enn klimanøytralt, hvis det bare er CO2-utslippene som måles?

Mens staten og Stormberg driver med sitt, vil jeg i hvert fall bidra med å passe på at strømmen min er grønn. Statkraft utsteder «grønne sertifikater» eller opprinnelsesgarantier. Jeg ringer Hafslund og spør hva det betyr.

– Det vi garanterer er hundre prosent fornybar energi. At det ikke blir brukt energi fra kullkraft for eksempel. Så sikrer vi at det blir produsert like mye energi med vannkraft som det du forbruker. Så gir du hundre kroner til miljøet, enten til å plante trær, eller til regnskogen. Det kan du velge.

Hm, okay. Er ikke sikker på om jeg forstod det. Koster det noe mer?

– Akkurat nå ligger grønn strøm på 30.48 øre pr kwt, og det er det samme som standardavtalen.

– Men, strømmen jeg får i veggen hjemme, er den grønn?

– Ja. Den er hundre prosent fornybar. Kull brukes ikke.

– Kan dere styre det? For jeg vil gjerne være sikker på at strømmen jeg får er miljøvennlig...

– Det er et godt spørsmål som jeg aldri har vært borti før. Best du snakker med Hafslunds tekniske avdeling om det, sier kundeveilederen.

Den tekniske avdelingen setter meg videre til en av sjefene som forklarer at de selvfølgelig ikke kan styre hvilke elektroner jeg får inn i veggen, men at de garanterer at de kjøper like mye fornybar strøm som jeg forbruker. Han forteller at Norge importerer mer strøm fra Europa enn vi eksporterer, og at det derfor i praksis kan være kullkraftenergi jeg får levert. Hallo! Med andre ord er det ikke en vindmølle i sikte.

PS. Direktør Alvhild Hedsteins kommentar etter å ha lest denne artikkelen var som følger: «Hvis alle hadde brukt like mye tid på å redusere utslipp som på å beregne og *nøytralisere*, ville utslippene kanskje faktisk begynt å gå ned.»

/// Hallo! Med andre ord er det ikke en vindmølle i sikte.

GREGORY A. NORRIS

Sivil status: Gift, fire barn

Alder: 44 år

Aktuell: Underviser i og er ekspert på naturens bærekraft. Rådgiver for FN i klimaspørsmål. Prosjektet hans om å gjøre håndavtrykk til en internasjonal bevegelse er i ferd med å ta av. Ideen er nylig kåret til en av vår tids beste av magasinet Time. Her er han intervjuet eksklusivt for Cygnus.

Hånden som går

Fotavtrykk er bare halve historien. Harvard-lærer **Greg Norris** vil gjøre håndavtrykk til den optimistiske siden av miljøvern.

TEKST **KJETIL LYCHE** FOTO **LINDA FORSELL**

GREGORY NORRIS er i ferd med å gjøre seg ferdig med nok en forelesningstime ved det prestisjefulle amerikanske universitetet Harvard. Han har pratet om det menneskelige forbrukets påvirkning på miljøet, sitt eget fagfelt, og han har sagt til studentene: «Dere har lært om ulempene og miljøkostnadene ved alle produktene dere kjøper, ved maten dere spiser, de varme dusjene dere tar. På bakgrunn av dette: Hvor mange av dere føler at kloden ville hatt det bedre dersom dere ikke var født?»

Så godt som alle studentene rakk opp hånden.

Slik burde det ikke være, tenkte Norris, og bestemte seg for å gjøre alvor av ideen han hadde båret på i noen år.

DET ER LETT Å TENKE at du er en belastning for kloden, men kunne ikke mennesket også være en berikelse for kloden? Hvordan få folk til å tenke slik? Hvordan få folk til å skjønne at verden er bedre med oss, enn uten oss?

Det var utgangspunktet for bevegelsen Norris har startet, som han har kalt **Handprinter** (www.handprinter.org). Målet er så stort og seriøst som bare en idealist med faglig bakgrunn kan sette seg; endre én og én person, helt til hele verden er endret.

I 20 ÅR HAR MAN brukt utrykket fotavtrykk som en måleenhet for hvilken skade ett menneskes forbruk påfører naturen. Er fotavtrykket større enn at naturen selv klarer å fornye det, har man et overforbruk.

Fotavtrykket måler alt det skadelige utslippet som ligger til grunn for at for eksempel biffen man har på tallerkenen har havnet der, fra den dyrkede marken dyret har spist fra, til transporten – for å si det veldig forenklet.

Det er enkelt å regne ut fotavtrykket sitt via modeller på nettet. Og det er enda enklere å få dårlig samvittighet når man gjør det.

Det er her Norris sin idé kommer inn: Hvis fotavtrykk er summen av alle handlinger som forurenser, kan ikke alt som ikke forurenser kalles håndavtrykk, og regnes ut på tilsvarende måte?

Når man går i stedet for å kjøre bil til butikken, sparer man ikke miljøet for en viss andel utslipp? Kan ikke dette trekkes fra på ens eget fotavtrykk? Og kanskje til og med overgå det?

Jo, mener Norris.

I VINTER SKREV det anerkjente nyhetsmagasinet Time om «10 ideer som vil endre livet ditt». Saken var på førstesiden.

Den tredje beste ideen var Handprinter.

«Når folk hele tiden terper på skaden vi gjør på planeten får vi dårlig samvittighet, og vil gjerne bidra med noe som får oss til å føle oss bedre. Og så renner ofte alt ut i sanden… Men dersom vi har konkrete mål i tankene og kan ta små, overkommelige målbare skritt fremover, og gjennom disse skrittene føle oss bedre, ja da er det mer sannsynlig at vi fortsetter å gå. Skritt for skritt med hånden», skrev Time.

Selv om det var elevenes håndsopprekning som virkelig fikk fart på hans idé, var det en prosess over flere år som ledet Norris frem til tanken om håndavtrykk.

– Jeg hadde en venn som sa: «Det eneste skikkelige grønne produktet vil være det som forgifter folks lommebok og ikke resten av verden». Jeg tenkte at det er noe galt med denne holdningen, sier Norris, – noe manglet, fortsetter han, og lar setningen dø ut.

– Syv-åtte år etter kom jeg på ideen om å lage en mulighet til å være netto positiv, sier Norris.

Først kalte han det å være *beneficcient*, en sammenslåing av «beneficial» og «efficient», gunstig og effektiv på norsk, om man vil.

Men en bekjent med bedre tabloide evner foreslo å kalle det handprint, håndavtrykk, som en direkte motsats til det allerede etablerte uttrykket for menneskets forurensing, footprint.

NÅ OM DAGEN JOBBER Norris og en håndfull kolleger på spreng med å utvikle en database som skal hjelpe folk med å regne ut håndavtrykket sitt.

Handbook kalles den, og er tenkt å fungere enkelt: Man legger inn litt informasjon om seg selv, som hva man spiser, hvor ofte og hvordan man reiser, og hva slags varer man kjøper, og så regnes brukerens påvirkning på miljøet ut. Fotavtrykket er klart.

Deretter får man forslag til enkle ting man kan gjøre for å minske fotavtrykket sitt, som for eksempel å innstallere energibesparende dusjhoder, eller ta bussen i stedet for bilen til jobben.

Like viktig er det at man som bruker av databasen selv skal kunne foreslå ting man kan endre, og dersom forslagene også tas i bruk av andre, teller dette positivt på eget håndavtrykk.

Anbefaler man venner til å følge prinsippene om håndavtrykk, teller det også positivt.

– Handbook skal bli et slags Wikipedia for ideer om endringer folk kan gjøre for å skape et bedre miljøregnskap for seg selv og planeten, sier Norris.

DATABASEN ER ALLEREDE tilgjengelig som en app.

– Målet med Handbook er synlighet for alle brukere, slik at du også ser hvordan andre går fram for å gjøre endringer. Og dersom du legger inn ideer der, blir det et håndavtrykk for deg, fordi andre folk kan følge dine ideer, sier Norris.

Han håper at en ekstra bonus kan bli at folk virkelig blir påvirket av tanken

/// Det er lett å tenke at du er en belastning for kloden, men kunne ikke mennesket også være en berikelse?

GREG NORRIS

/// Vi trenger ikke be folk ofre lykken for å sette igjen positive håndavtrykk, de vil tvert imot bli mer lykkelige.

GREG NORRIS

BIG IN BOSTON: Greg Norris håper ideen om Handprints blir stor over hele verden.

om å dele, og ser at ved hjelp av andres væremåte kan man endre sin egen.

– Ved å se effektene av de enkle ting i livene våre og å sette pris på det andre inspirerer oss til, kan vi kanskje klare å se oss selv som en del av en flytende elv, i stedet for å ta all kreditt eller skyld for tingenes tilstand, sier Norris.

STUDENTENE HAN HAR i en av klassene sine på Harvard har nå som oppgave å komme på ideer om nye måter å legge igjen håndavtrykk på.

– Det kan være enkle ting. Én student forteller at familien eier et tomteområde som står ubebygget, og at de har sluttet å klippe gresset der.

– Her kan folk bli helter over natten. De kan bli netthelter, sier Norris begeistret.

Han vil også at brukerne skal koble Handprinter og Handbook opp mot Facebook og andre sosiale medier, og også på den måten både inspirere andre til å delta, og vise at man selv gjør noe med miljøutfordringene.

I PROFESSORENS EGET hjemland, USA, er det ikke lett å overbevise det store flertallet om at et lavere forbruk kan bli et gode. Norris selv er usikker på om for eksempel høyere priser og flere miljøavgifter vil endre folks vaner.

– Det å spare penger teller tydeligvis ikke så mye for oss. Selv om bensinprisene har økt mye her de siste få årene, har ikke folk endret bilvaner i særlig grad, sier Norris.

Og det er faktisk også derfor han har så stor tro på håndavtrykk.

– Dersom folk får et genuint ønske om å være netto positive, og at deres handlinger virkelig betyr noe, vil det fungere som bedre motivasjon for endring enn å spare penger.

Samtidig mener Norris at et ønske om å flytte pengebruken kan være en motivasjonsfaktor.

– I USA er det for eksempel mange kristne som mener at menneskapte miljøforandringer ikke er mulig. Men da kan jeg jo fortelle dem at dersom de for eksempel bruker mindre vann, og dermed oppnår lavere kostnader, kan de bruke pengene de sparer på menigheten sin. Det kan være en motivator for dem, sier Norris.

– Hvilke enkle ting kan folk gjøre i hverdagen for å legge igjen et håndavtrykk?

– Forskningen er ganske klar når de gjelder forbruksmønster i industrielle land, det er innenfor tre store felt vi kan endre oss. Det første er vårt forbruk av mat. Det andre er i hjemmet, særlig med tanke på oppvarming eller avkjøling, og det siste handler om transport. Det jeg personlig har kuttet mest på er transport. Det siste året har jeg nesten bare hatt nettmøter. Fotavtrykket mitt som følge av reising er halvert på fire år, bare ved at jeg flyr mindre, sier han.

Norris mener også at vi ikke trenger å være for kategoriske, det monner mye å endre litt.

– Med tanke på mat for eksempel, så trenger du ikke gå over til å være vegetarianer på heltid, men ved å spise mindre kjøtt og meieriprodukter vil du kunne gjøre en forskjell.

I OKTOBER MØTTE Greg Norris Dalai Lama, for å fortelle ham om Handprinter. Det ble et nyttig møte, som selvsagt ga både ideen og ham selv oppmerksomhet.

Likevel: Folk flest er ikke så veldig lystne på å gi opp en komfortabel livsstil. Hvordan overbevise vanlige mennesker om å kjøre mindre bil, dusje kjappere og spise mindre kjøtt?

– Jeg tror at hvis folk gjør handlinger som de vet er til gode planeten, og de får en følelse av at det de gjør betyr noe, så skjer det noe psykologisk. Det vil øke deres egen følelse av lykke, og da er det gjort. Vi må samtidig jobbe med en forståelse for hva virkelig lykke er, hva som gjør oss lykkelige. Det handler om tid, om samtaler med mennesker vi liker, om å dele et godt måltid mat, sier den engasjerte læreren.

– Med andre ord trenger vi ikke be folk ofre lykken for å sette igjen positive håndavtrykk, de vil tvert imot bli mer lykkelige.

– Men hvis mennesker virkelig forbruker mindre og annerledes, og kanskje dermed sitter igjen med mer penger, hva skal de bruke dem på?

– Vi må finne måter folk kan bruke penger på som er et gode både dem og miljøet. Jeg mener den enkleste måten er å pensjonere seg tidlig. Veldig mange drømmer jo om nettopp det. Og hvis jeg får mer penger vil jeg betale ned på gjelden min. En annen modell er å jobbe mindre.

GREG NORRIS MENER at 30 timer i uka i stedet for 40 ville vært bra. Slik kunne de fleste av oss brukt tiden på det som er viktig for oss – egentlig.

– Men hvordan får man folk med på det?

– Tja. De neste 50 årene vil kanskje folk bli mer overbevist om viktigheten av å ta aktive valg i forhold til egne liv. Forskning og erfaring gir oss jo stadig større kunnskap om hva som påvirker lykkefølelsen vår og bør dermed få oss til å velge vinn-vinn-situasjoner. I dag opplever de fleste av oss for mye stress, vi jobber for mye, vi spiser mat som ikke er bra for oss, så blir vi søvnløse av alt overtidsarbeidet, og så spiser vi enda dårligere… Ingen har godt av å havne i denne onde sirkelen. Helsen vår har ikke godt av det, heller. Mens tid med partneren din, barna dine, og andre livsvalg som gir oss mer livskvalitet vil tvinge seg fram.

Greg Norris er altså overbevist om at ideen om positive handlinger for miljøet og for oss selv vil vinne fram.

En hånd om gangen.

Andreas Engesvik

/// PRISBELØNT DESIGNER

Andreas Engesvik driver sitt eget designfirma, har nylig vunnet den anerkjente internasjonale designprisen Red Dot Award, og er utnevnt som gjesteprofessor ved Sveriges største kunsthøgskole, Konstfack i Stockholm. Engesvik har designet Svaneprisen.

Svaneprisen

CORKY
Ideen var å skape en karaffel som hadde en enkel og familiær form, med en overdimensjonert detalj. Lett å bruke, passer både til vin og vann.

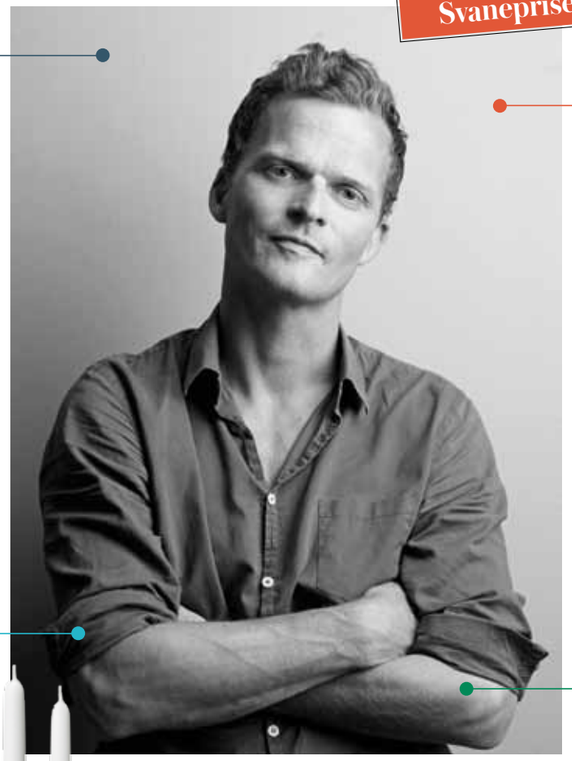

ALLAS
Allas har jeg designet for littala. En moderne lysestake i tungt jern. (Dette er ett av de tre eksemplene på eget design som Engesvik har valgt å trekke fram her.)

Kan ikke leve uten?
Mennesker. Familie. Og kaffe.
Ditt favorittkunstverk?
Thorvald Erichsens malerier. Fantastisk lys – mye av det samme som hos Munch.
Ditt beste miljøråd?
Å være bevisst forbruker handler også om å betale riktig pris. Estetikk, etikk og kvalitet koster. Det handler om å utvikle smak, som ingen tør snakke om. Men det er avgjørende for å skape en bærekraftig forbruksstruktur. Selv har jeg konsumert svært lite i mitt liv.

SVANEPRISEN
Miljøbevissthet handler om vilje og holdning. Det er ikke noe man «gjør» en gang, og så er ferdig med. Det er en prosess som krever noe av deg, som er viktig. Å lage denne prisen har vært spennende og krevende. Den skulle bli lesbar og forståelig, vakker og interessant, uten å være banal eller klisjepreget. Jeg tror jeg har fått det til.

LIGHT TRAY
Det frittstående lysfatet Light Tray har jeg laget i samarbeid med designer Daniel Rybakken. Det ble først vist i Milano i 2011, og produseres nå av Asplund i Sverige.

VISSTE DU AT

IKKE TIL ALT

Trodde du at en potet var en potet? Neida. Poteter inneholder stivelse – det vet alle som kan stave Fedon Lindberg. Denne stivelsen brukes også i produksjonen av papir. For at papiret skal være svanemerket, noe som vil være en selvfølge for et svanemerket trykkeri for eksempel, kan ikke poteten være genmodifisert. Så det er altså ikke sant at en potet er en potet og kan brukes til alt.

Som poteten

Holmenkollen Park satser på LED

Det var denne lysekrona? – Den ja, og de pærene? Ler administrerende direktør **Claus Thomas Petersen ved Holmenkollen Park hotell Rica.**

– Det henger et beist av en lysekrone over to etasjer i Dragebygget, i trappehuset. Den har jo en del pærer, kan man si…, fortsetter han.

– Vi hadde jo hatt vanlige mignonpærer i den, som går fort og bruker en del strøm, så vi bestemte oss for å prøve LED-pærer. Dette var den tidlige utgaven av LED-pærer, som har et hvitt lys. De nyeste LED-pærene, som vi skifter til på resten av hotellet etterhvert, har et mykere lys, og vi kunne kanskje tenkt oss det – men disse pærene går jo aldri, humrer direktøren.

La deg inspirere, skift pærer i lysekrona du også!

Syretesten på om man kunne bruke noe så moderne som LED-pærer var om gjestene og eierne kom til å merke forskjell.

– Vi er jo i et gammelt bygg, og da får man litt sperrer på å gjøre sånne ting, men ingen merket noe, sier Claus Thomas Petersen, som er svært opptatt av miljøaspektet ved hotelldrift, og sitter og skriver på en presentasjon om reduksjon av matavfall når vi fanger ham på telefonen.

– Samtidig som vi er opptatt av miljø, skal det ikke gå utover komforten til gjestene. Men det går fint an å kombinere det å være miljøvennlige og å tilby den gode kvaliteten som gjestene våre forventer, sier Claus Thomas Petersen ved Holmenkollen Park, som er et svanemerket hotell.

Visste du at... ***15%*** ***av et hus i snitt består av vinduer, samtidig som vinduene representerer hele 40 prosent av energitapet? På tide å skifte vinduer?***

iPAD ER SPAREPAD

Visste du at en iPad bruker en tiendedel av energien til en PC? Mange av de nye duppeditttene vi ikke lenger kan klare oss uten i hverdagen er svært glade i strøm. I dag står de for cirka 20 prosent av vårt strømforbruk, skriver Norsk Familieøkonomi, mens en rapport fra Statens Bygforskningsinstitut i Danmark konkluderer med at **forbruket av strøm på våre elektroniske nyttegjenstander og leker vil mer enn fordobles innen 2020**. En av verstingene er Playstation 3, som eksempelvis bruker tre ganger så mye strøm som et kjøleskap. Mens en av de beste altså er iPad. Lang batteritid, og det faktumet at den slår seg på og av som en mobil gjør at den bruker lite energi.

Cygnus cygnus

er det latinske navnet for sangsvane, som er modellen for Svanemerket. Magasinet har fått navnet Cygnus fordi vi synes alle fortjener et vakkert og bærekraftig løft med Svanen i sin hverdag.

ALT ER STORT I AMERIKA

Visste du at det største byggverket på kloden ikke lenger er den kinesiske mur? Et ikke fullt så turistvennlig «byggverk» har overtatt tittelen, nemlig søppelplassen utenfor New York City.

AVFALL

FLY ELLER HURTIGBÅT?

Visste du at hurtigbåter har like mye utslipp som fly? Så hvis det er miljøet som får deg til å velge båten kan du altså like gjerne bevege deg litt nærmere himmelen. Bortsett fra bygging av noen fartøyer i karbonfiber, har det vært beskjedne forbedringer i hurtigbåtteknologi de siste ti årene, skriver Samferdsel.

Samferdsel har sammenlignet et Widerøe Dash 8 fly med hurtigbåt på strekningen Tromsø-Harstad. Sammenligningen viser at med dagens trafikk er CO2 utslippet per passasjer høyere for hurtigbåten enn for flyet, først og fremst fordi kapasitetsutnyttelsen på båten er lav. Samtidig ville det å slå ned farten med bare tre knop innebære en reduksjon i bunkersforbruket på 13 prosent.

Visste du at... ***nordmenn bruker 200 millioner telys i året? Det er metall nok til 28.700 sykler!***

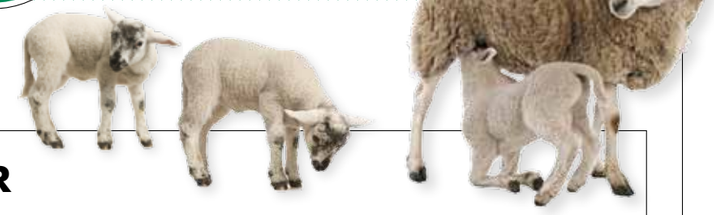

SAU UTEN FÅREKLÆR

Visste du at man ikke kan bruke norsk ull til klesproduksjon? Sauene går ute i ymse natur, og derfor inneholder ulla såpass mye rusk og rask at den ikke kan brukes til klær. Det er likevel ikke bare det frittgående kjøttet vi koser oss med, for ulla brukes til andre materialer, som møbelstoffer, garn og tepper.

RÅVARER

Mobile muligheter for gull

Vi nordmenn er flinke til å gjenvinne store elektriske artikler som kjøleskap og komfyrer (alltid rom for forbedring selvfølgelig). Men de elektroniske duppedittene er det verre med. Kun 30 prosent av disse gjenvinnes. Ta mobiler for eksempel. Det selges rundt to millioner mobiler årlig i vårt land. De inneholder verdifulle metaller som kan brukes i andre produkter, ja ikke bare det. Mobiltelefoner og andre elektriske apparater inneholder mange grunnstoffer som er sjeldne og derfor verdifulle.

– Siden disse grunnstoffene brukes så mye i produksjon blir de stadig vanskeligere å få tak i, og dermed øker prisen, sier professor Svein Stølen ved Universitetet i Oslo. Stølen er leder av Kjemisk institutt og har blant annet skrevet boka «En cocktail av kjemikalier» som handler om kjemikalier og grunnstoffer vi omgir oss med daglig – kanskje ikke med den største bevissthet.

Visste du at det for eksempel er enklere å utvinne gull fra mobiler enn fra gullmalm? Gullmengden i ett tonn mobiltelefoner er på mellom 200 og 300 gram. Hvis en mobil i snitt veier 100 gram er to millioner mobiler 200 tonn søppel, altså 60 kilo gull. Verdt 18 millioner kroner.

– Men vi kan ikke grave ut gull og grunn stoffer selv, så moralen er å gjenvinne?

– Ja, særlig fordi mange av disse stoffene ikke er «fornybare», understreker Svein Stølen.

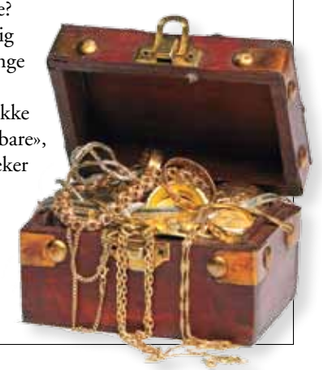

JAKTEN: En tidlig morgen jakter Einar Håndlykken mer eller mindre forgjeves etter miljøvennlige produkter, og skylder på kona.

Biolykken

Han kjører bil på sukker og kjemper for nullutslipp av klimagasser. Men hjemme er Zero-sjef **Einar Håndlykken** (35) som forbrukere flest. ➲

TEKST **TINA VETTERHUS AASEN** FOTO **NINA RUUD** ILLUSTRASJON **GUSTAV DEJERT**

JEG TRODDE DET VAR noen miljømerkede produkter her. Jeg skylder på kona! Ler Einar Håndlykken. Han roter rundt på badet i sin og Caroline Torskogs lyse leilighet på Torshov i Oslo. Tobarnsfaren finner en svanemerket toalettrull og et «grønt» oppvaskemiddel under vasken på kjøkkenet.

– Se der!

Det er morgen i det brune mursteinsbygget. Ola (2) er i barnehagen, Frida (4 mnd) ute med mor, mens far henger opp velduftende sokker og babyklær på balkongen før han flyr på jobb. De er vasket med vanlig OMO Ultra.

– Står to produkter ved siden av hverandre, prøver jeg å velge det som er merket miljøvennlig. Men jeg går ikke omveier eller skifter butikk for å få tak i de mindre skadelige produktene, sier han.

INGEN KJEMIKER. Håndlykken er daglig leder i Zero, miljøstiftelsen som jobbet for nullutslipp av klimagasser. Hva som havner i handlekorga på butikken er litt tilfeldig. Han føler at i et travelt liv er det en krevende oppgave som forbruker å vite hvilke produkter han skal velge.

– Hvorfor må jeg være kjemiker for å vite hva som er riktig eller galt? Hvis de mest skadelige produktene sorteres ut av markedet, så slipper vi som er kjappe på avtrekkeren å kjøpe produkter med giftstoffer i seg. Jeg stoler på Svanemerket, men en lang rekke produkter er ikke merket. Staten må på banen og sette en standard. Noen produsenter brøyter vei og hever taket for bra produkter og så må myndighetene heve gulvet i samme takt – og forby verstingene, mener han.

Under vasken på kjøkkenet står tre dunker pliktoppfyllende og venter. Håndlykken sørger for at brødskorper og bananskall havner i rett dunk.

– Mat blir det drivstoff av. Bussene i Oslo kjører på matavfall og på kloakk. Det er idiotisk å brenne en agurk med 96 prosent vann, bedre å samle inn og lage biogass, sier Håndlykken.

Papir brenner han derimot gjerne.

– Jeg er ikke så opptatt av å resirkulere papir, jeg kaster det like godt i søpla. Papir brenner som ved, det er fine greier. Søpla du kaster havner i et forbrenningsanlegg og blir til varmtvann som forsyner store deler av Oslo. Pluss minus er det like greit å lage varme som å lage nytt papir, sier klimaeksperten.

Einar Håndlykkens

TOPP 5 miljøsynder

1. Borettslaget mitt fyrer noen ganger med fossil olje. Har prøvd å få dem til å slutte, men nå flytter jeg.
2. En av 20 ganger fyller jeg fossilt drivstoff på bilen. Kun når jeg ikke får tak i etanol.
3. Jeg flyr ganske mye, men har ikke så dårlig samvittighet siden alternativene er få.
4. Kjøper fossil plastikk. Men har ikke så dårlig samvittighet siden alternativene ikke fins.
5. Er svært glad i kjøtt. Sitter langt inne for meg å kutte mye her.

FÅR MARK. Lille Frida spiser økologisk barnemat og Einar Håndlykken er blitt mer bevisst på å velge bra produkter etter at han ble pappa. Men få dilemmaer gir ham vondt i magen, unntatt kunsten å fylle bensin.

– Jeg får litt mark. Står og tenker; shit dette er ikke bra, sier han med en grimase.

Parkert like ved murboligen står familiens metallblå Volvo V50, som går på bioetanol laget av sukkerrør fra Brasil. Men får han ikke tak i bioetanol, fungerer bensin greit. For bilen, ikke for sjela.

– Å unngå direkte bruk av fossil energi er noe jeg er blitt litt gærn på. Litt vel ivrig kanskje. Det er noe vi for all del må unngå, sier Håndlykken mens han rusler mot bilen.

I hele Norge er det bare 20 pumper med bioetanol, og et svært begrenset antall biler. Flaks for Håndlykken at flere av pumpene er i nærheten. Han freser de fem minuttene opp til Statoil på Storo, hvor bioetanolen ligger på drøye ni kroner literen. Bensinen på 15. Du får noe mindre energi ut av hver liter bioetanol, så sparingen ligger i realiteten på 3-4 kroner.

– Det er ikke ofte det er billigere å velge ➲

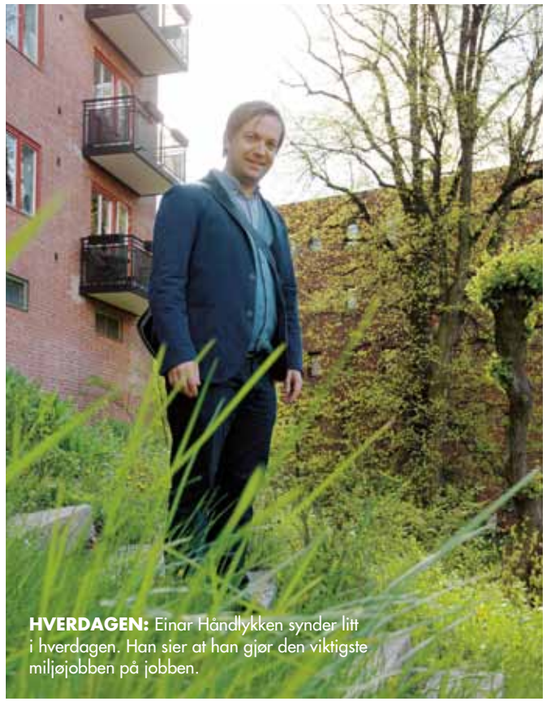

HVERDAGEN: Einar Håndlykken synder litt i hverdagen. Han sier at han gjør den viktigste miljøjobben på jobben.

miljøvennlig! Smiler Håndlykken mens han fyller tanken og forteller at prosessen bak bioetanol er den samme som for å lage hjemmebrent.

KULLGRILL. Familien har kjøpt nytt hus, og flytter snart. Til Skien, og der er det ingen bioetanol-pumpe. Men det finnes en i nabobyen Porsgrunn og Håndlykken håper det duger. Han har også lyst på elbil, men fordi strekningen han kjører oftest er Oslo-Telemark, er han usikker.

– Jeg har hatt mine runder med elbil der jeg har gått tom for strøm og måttet lade bilen ut av vinduet på bensinstasjonens toalett. Men med de nyere bilene kan du komme helt frem på en god dag, og den har sine fordeler; kjøre gratis i bussfilen, gratis parkering, bompenger og ferje.

Håndlykken gleder seg til hus med plen, og den skal klippes med elektrisk eller batteridrevet gressklipper.

– En bensinklipper skal jeg ikke ha! Svigerfar har en håndrevet en, kanskje jeg kan bruke den som trim. Og det blir ingen gassgrill men kullgrill. Mange tror at det er de samme kullene som i kullkraftverk, men de er bare laget av forkullet tre. For noen er det kanskje litt rare ting å henge seg opp i, men for meg er de viktigere enn mye annet.

PLANTEPLAST. Einar Håndlykken vil ikke være et naturbarn eller en fyr som slår gresset med ljå, han er en moderne mann.

– Vi er opptatt av ordet moderne i Zero, vi har det i visjonen at vi er for en moderne verden uten utslipp. Det er egentlig et litt idiotisk ord, men vi har ikke klart å finne på noe som sier bedre hva vi ønsker. Vi tror at teknologi og nye løsninger kan fikse klima-problemet, sier klimasjefen i bilen på vei til kontoret i Maridalsveien.

Han har noe han vil vise frem. Plastflasker fra USA laget av planteplast.

– De kan brennes som ved! Forklarer han, og sier teknologien er på full vei, men at vi i norske hyller nå bare finner en Bon Aqua-flaske med 15 prosent planteplast.

– Coca Cola snakker om å produsere alle sine flasker med planteplast. Det er en stor aktør, så det vil monne. Pepsi har alt produsert en flaske av hundre prosent planteoljer, men den har ikke nådd Norge. Ut over det klandrer jeg ikke bedrifter for ikke å produsere det ennå, fordi det er så nytt. Det var snakk om at en norsk fabrikk ville starte produksjon, men fryktet at markedet ikke var klart, sier Håndlykken.

KLIMAPAUSE. Håndlykken tror det er en utfordring mange ulike, til dels sprikende råd til forbrukere fra miljøsiden. Så mange uklare svar. Han mener alle er forvirret; forbrukerne, næringslivet, politikerne. Samtidig føler han at folk leter etter argumenter som tilsier at de kan fortsette som før. Selv når det ikke stemmer.

– Bioetanol, nei det er vel bare kutting av regnskog? Elbil, da kjører du vel på kullkraft? Nei, det forurenser for mye å produsere en ny bil så jeg kjører heller min gamle. Det er alltid mulig å finne noen som har forsket og funnet svarene folk helst vil høre, sier han.

Klimasjefen må løpe fra et møte til det neste, før han skal hente sønnen i barnehagen. Etter en intens dag fullt av klimaspørsmål, trenger han en pause fra miljøsnakk.

– Når du jobber fulltid i en miljøorganisasjon, er det ikke sunt å være etisk i forbruket til alle døgnets tider. Da tror jeg du kan bli litt rar. Og blir du for rar, mister du litt kontakten med den hverdagen folk har. Hvis du skal prøve å påvirke verden, må du skjønne litt hvilke liv folk lever. Men først og fremst handler det om å få litt fri fra det hele, ellers kan du gå på veggen. Den aller viktigste jobben jeg gjør, gjør jeg på jobben.

Einar Håndlykkens

TOPP 5 klimatips

1. Unngå å bruke fossil drivstoff, kjøp bil som kan kjøre på bioetanol eller strøm isteden.
2. Unngå å bruke fossil gass eller olje til oppvarming i boligen. Bruk hva som helst annet.
3. Viktig å samle inn matavfallet til biogass-produksjon.
4. Skal kjøpe meg batteridrevet gressklipper!
5. Kjøp produkter som har planteplast og ikke fossilplast (Bonaqua er den eneste foreløpig…).

FULL TANK: Einar Håndlykken fyller helst med bioetanol. Foreløpig er det bare 20 pumper med bioetanol her til lands.

Ti kjappe
les Einars tips på svanemerket.no

Solide saker

Vær så god. Her er noen produkter som både appellerer til den gode smak og den gode samvittighet.

GOD STOL: Norrgavels «Länstol» er tvers gjennom miljøvennlig.

STOL PÅ MEG

Lyst på en ny lenestol? Her er en skikkelig fin en. Og den finnes i omkring 1830 (!) variasjoner.
– Du kan velge mellom såpet og oljet ask og bøk, vi har ti ulike farger, og stolen har tre puter som hver og en kan fås i ulike materialer og i 61 forskjellige stoffer. Så da er det bare å velge, sier **Jamila Brodin** som driver Norrgavel-butikken i Oslo.

Den svenske møbelprodusenten Norrgavel har miljøhensyn aller øverst på prioriteringslista. For møblene, som formgis av Nirvan Richter, produseres kun i natur-materialer, og hele kolleksjonen er selvfølgelig svanemerket.

– Vi selger møbler, men i realiteten er det vel så mye en holdning til livet det handler om, sier Jamila Brodin.
– Dette er vakre og enkle møbler som kan vare i flere generasjoner og som etterlater minst mulig spor i miljøet. Når vi velger tre, tar vi sikte på at det skal vare i minst 100 år, sier Jamila Brodin.

Noen av møblene er ubehandlet, andre har fått en runde ytre behandling med naturlige ingredienser som olje, såpe og eggoljetempera (en blanding av egg, olje og fargepigmenter). Norrgavel bruker også bare naturlige stoppe-materialer og tekstiler. Lenestolen som enkelt og greit heter «Länstol», får du fra kr 13.950 og oppover.

Les mer om Norrgavel på norrgavel.se

TEKST KJERSTI LUNNAN AASS

KOSELIG MED PEIS

Javisst er det koselig med peis! Varmen, lyden og synet av de brennende vedkubbene setter oss i stemning. Så tenk for en drømmejobb de har, de to-tre ingeniørene som jobber i Jøtuls laboratorium og sjekker at ovnene fungerer som de skal. Det innebærer nemlig også å se på at det brenner lenge og bra nok. Se ilden lyse, rett og slett. Jøtul har produsert ovner siden 1853 og kan kalles en gjenvinningsbedrift, siden alt jernet det lages ovner av er gjenvunnet.

Noen av ovnene, som for eksempel *Jøtul F 474 SHD* som du ser på bildet, er Svanemerket. Dermed kan du være trygg på at ovnen slipper ut lite skadelige stoffer, at den utnytter brenselet effektivt og at den ikke er laget av skadelige materialer. Så her er det bare å fyre løs.

BEST I TV-KLASSEN

Det er ikke mange TV-produsenter som kan skryte av å være Svanemerket. Faktisk er det bare én – Samsung.

Lavt energiforbruk, fravær av kvikksølv og minimalt av miljø- og helsefarlige kjemikalier gjør at Samsungs LED-skjermer kan karakteriseres som flinkest i klassen.

Tynnest i klassen er den også, flatskjermen i Samsungs 9-serie. Kun åtte millimeter dyp. Og ikke nok med at den er tynn, Samsung reklamerer også med at skjermen tar seg godt ut bakfra (!). Så vil du ha TV-apparatet stående midt i rommet kan du nå gjøre det uten å ergre deg over medaljens bakside. Verden går da fremover.

STRÅLEVERN

Skal man først beskytte huden mot skadelige stråler er det godt å vite at selve kremen ikke gjør mer skade enn nytte. Ett av merkene som har gått gjennom Svanemerkekontrollen, er Vita-kjedens eget merke, «Harmoni med VITA». Serien passer for alle hudtyper og finnes med solfaktor 10, 15 og 30 og som after sun.

I Harmoni er det ingen parabener eller andre omdiskuterte stoffer som kan være allergifremkallende eller hormonforstyrrende. Det er jo godt å vite når man først smører inn hele kroppen med solkrem gjentatte ganger i løpet av sesongen (hvis vi er heldige med været).

Men miljøvennlighet og solbeskyttelse til tross – ikke opphold deg for lenge i solen. Midt på dagen er det lurest å unngå solen helt, og pass særlig godt på at barna ikke får for mye direkte sol.

Tur-retur *Stockholm*

Nordens største hovedstad er eksotisk, vennlig og ikke minst nær. Vi valgte å la oss synke ned i myke blå fløyelsseter på vei til en etterlengtet grønn helg i Stockholm. Ta plass! ➲

KORT OG GODT

Det er i et dokument fra 1252 man først finner navnet **Stockholm** skrevet. I et brev undertegnet Birger Jarl. Stockholm blir hovedstad i 1436. Sverige trengte en hovedstad hvor det var mulig å bygge en festning for å beskytte seg mot sjørøvere og angrep, samtidig som den var åpen for handel sjøveien. Den første bebyggelsen, med borg rundt, var på Stadsholmen (Gamla Stan).

Den svenske hovedstaden består av 14 øyer. Teller man med den unike skjærgården snakker vi om 30.000 øyer.

På 1600-tallet hadde Stockholm rundt 10.000 innbyggere og Sverige vokste i dette århundre fram til å bli en europeisk stormakt.

I 2010 var Stockholm utpekt til Europas miljøhovedstad.

TEKST **LINA SCHØYEN** FOTO **METTE RANDEM** ILLUSTRASJON **GUSTAV DEJERT**

/// Hold kjeft, Oscar. Vi har mer enn nok med å holde balansen...

DET ER NOEN MED tog og ferie som handler om tid. I valget mellom Gardermoen og Oslo S falt vi for det siste alternativet, vi skulle dessuten utfordre oss selv i miljøvennlig retning. God tid. Hva er god tid? For å ta det praktiske først. Det tar i overkant av fem og en halv time med SJs direkte-tog fra Oslo til Stockholm. Mot fire timer med fly, sentrum til sentrum. Ikke egentlig så stor forskjell i forhold til tid altså. Så kan begrepet god tid selvsagt også tas opp til et mer filosofisk nivå. Det er noe med det å passere og oppleve samtidig. Lave skuldre. God bok. Dårlig mat i kafévognen. Pust og bevegelse.

Neste stasjon Stockholm.

KOFFERT MED TRILLEHJUL og fint vær. Alt vi trenger nå er et par vennlige svensker som kan vise oss hvilken retning vi skal ta. Snälla. «Hvis jeg var dere ville jeg gått ned Hamngatan, og så til høyre», geleider to svenske menn oss. Etter 20 minutter nærmer vi oss skulpturene utenfor Moderna Museet på Skeppsholmen. Hit skal vi på besøk senere. Ellers er det kanskje det par år gamle Fotografiska museet på Söder som har vært det mest omtalte museet i Stockholm de siste par årene. Du vet vel at det var på Söder Lisbeth Salander og Mikael Blomkvist bodde? Fra det svanemerkede hotellet vårt på Skeppsholmen kan vi faktisk se vinduet øverst i bygget der Lisbeth Salander satt og røkte. Vil du vite mer kan du selvsagt ta Milleniums-turen, og gå i fotsporene til Lisbeth og Mikael.

Etter å ha sjekket inn velger vi oss en matbit i hotellets restaurant i hagen, og ser for oss joggeturer langs strandpromenaden (som selvsagt ikke blir noe av), og bestemmer oss dessuten for å ligge unna desserter før middag. Noe som heller ikke blir etterfulgt da hjernen omdanner synsinntrykkene fra lunsjkakene til mulige sanseinntrykk. Men det er jo mye trim i gode vandringer også. Som den vi snart skal begi oss ut på. Stikkordene er Karlson på taket.

– TITTA. SIER OSCAR.

Hold kjeft, Oscar. Vi har mer enn nok med å holde balansen om vi ikke skal overskue det som finnes i den retningen Oscars pekefinger peker. Vi er på takvandring i det gamle Riksdagshuset i Stockholm. Vi har gått opp en trapp og opp en trapp. Og en trapp til, helt til vi kom opp på råloftet. Der ble vi ikledd seler, vaiere og hjelm, og ut på taket bar det. Når vaieren er festet og pulsen har slått av alarmen kan vi titte. På det gamle Ridderhuset, hvor bare den svenske adelen har adgang.

– Den svenske adelen, som teller 700 familier, har to privilegier igjen i det moderne svenske samfunnet, fortsetter Oscar, helt uanfektet av høyden og bleke norske turister.

– De har adgang til Ridderhuset, og dersom dødsstraff skulle gjeninnføres i Sverige har en adelig person rett til å bli halshugget med et gullsverd som henger inne i huset.

DET STIKKER OPP spir og kroner overalt her i høyden, de viser at vi har mange kongegraver i nærheten. Hver kongeslekt sine symboler. En pelikan, blant annet, som skulle symbolisere at kongen ofret seg for folket siden den napper fjær fra eget bryst (i dag vet vi at nappingen har andre årsaker).

– Der er Bernadotte-slekten sine graver, det er den slekten vi har nå, sier Oscar, som er musikalartist når han ikke er på høyden.

– Den første Bernadotte var en av Napoleons feltherrer, Jean Baptiste Bernadotte, som ble kong Karl Johan. Han hadde en dronning også, Desiree, men hun holdt ikke ut kulden og den dårlige maten, så hun dro etter kort tid fra mannen og sønnen Oscar. Kongen ble værende, men han bestemte at han i tillegg til fisk og sild måtte ha to egg per dag, for i det minste å bli mett. Derfor har dagens konge alltid en gul eggekopp ved

1

2

3

4

1 **PERRONGEN:** Det er forventning på perrongen når togene som skal frakte oss langt snart er klare til avgang.

2 **SNOBBETE:** Fløyelssetene på første klasse koster ikke mye ekstra, og kan konkurrere med de fleste flyseter.

3 **PAUSE:** I likhet med Oslo har Stockholm flere kaffebarer. Mens de uformelle matopplevelsene på kafe generelt er langt billigere og bedre enn i Oslo.

4 **TURIST, TURIST:** Gamla Stan er en magnet for turister. Ikke rart, denne bydelen har en unik stemning. Kan med fordel besøkes også utenom sesong.

/// Det er altså ikke sant at svensker er arrogante. Og var det sant tidligere, så har de i så fall sluttet med det.

LEKE OG LÆRE

Luftig: Lyst til å vandre på Stockholms tak og få en historietime samtidig? *www.upplevmer.se* Det koster 525 kroner per person. Private turer kan også avtales.

Så lenge skuta kan gå: Båttur i skjærgården er en opplevelse uansett årstid. Du har flere muligheter, spør på hotellet eller besøk *www.visitstockholm.com*

Byvandring: Nasjonalparker finnes verden over, men Stockholm er byen hvor du finner verdens første nasjonale bypark. Den dekker et område på 27 kvadratkilometer. Pakk joggesko og anorakk! *www.visitstockholm.com*

Sykkeltur: Lyst til å se Stockholm på sykkel? Det finnes både sykkelutleier og guidede turer. Sjekk *www.bike-hike.se, www.bikeguide-stockholm.se* eller *www.stockholm-adventure.se*

Artig kombinasjon: Hva med kveldspadling med kajakk, eller familiepadling, eller padling i kombinasjon med yoga (!). *www.kajak-uteliv.com*

Museer:
Moderna Museet, Skeppsholmen
www.modernamuseet.se
Svenska Fotografiska Museet
Stadsgårdsleden 22
www.fotografiska.eu
Stockholm Stadsmuseum (Millenium-vandringer)
Bellmansgatan 1
www.stadsmuseum.stockholm.se
Junibacken presenterer Astrid Lindgrens verden. Djurgården
www.junibacken.se

/// Dersom dødsstraff skulle gjeninnføres i Sverige har en adelig person rett til å bli halshugget med et gullsverd.

sin tallerken ved offisielle tilstelninger, for å hedre Jean Baptiste Bernadottes minne.

MENS KONGEN MÅTTE SPISE sild har Stockholms historie vært dramatisk for flere andre innbyggere også. Vi har vandret oss i retning Söder. Her skuer vi mot München-bryggeriet, hvor det ikke brygges øl lenger, men som hadde tradisjoner for å brygge ølet Bishops finger eller Bishops Arms. Det spesielle ølet kobles med dødsstraff. For på høydene på Söder ble mennesker hengt, til skrekk og advarsel for de andre av byens beboere.

– Det sies at det ble hentet armer og fingre fra ferske lik, og at man brukte blodet fra legemsdelene for å gi ølet en spesiell fylde, sier Oscar, og fortsetter å peke oss inn i solnedgangen.

HVIS DET Å LEKE Karlson på taket ikke er din stil kan Stockholm selvsagt oppleves ved hjelp av båt, kajakk eller sykkel. Eller til fots på asfalt. Ingenting er som å rote seg bort i smale gater i Gamla Stan. La brosteinen massere føttene og tanken vandre bortenfor hverdagen. Ta en kaffekopp. Nyte en gatemusikant. Smile til en fremmed. Finne noen spennende butikker.

På en pinnestol i bruktbutikken sitter en lang mann bøyd med stråhatt på hodet. Han knytter sko.

– Jeg er litt usikker på disse skoene, sier Rikard, project manager på Spotify; – de er jo nesten makne til de jeg har. Jeg må vente på Johanna, kjæresten min, og høre hva hun sier.

Vi er hos «Herr Judit», på Hornsgatan. Butikken har en herreavdeling og en dameavdeling, nesten vegg i vegg, og har godt utvalg av klær, vesker og tilbehør, tilrettelagt for smakfull resirkulasjon.

– De beste vintagebutikkene er på Söder, sier Rikard, rett oppi gaten her ligger det en second-hand som kun selger Filippa K, føyer han til.

OK. Men det har vært en lang dag, Filippa. Vi lengter mest til et måltid, et glass vin, et hotellrom med åpent vindu mot havet, vind som leker i gardinene og å snu sidene i en bok mens vi venter på Jon Blund.

MORGENSTUND. Det sies at Mälaren, vannet som omkranser de 14 øyene som utgjør Stockholm, for lengst er blitt så rent at man kan drikke det. Men med båttrafikken på vannet har vi ikke tenkt å teste akkurat det. Morgenbad derimot. Det kan du faktisk i løpet av få minutter rusle og ta fra mange av hotellene i sentrum. Det er en særegen følelse å bade midt i storbyen. Blodomløpet vil selvsagt løpe løpsk de fleste deler av året, men det er noe med å ha tatt den dukkerten. Kastellholmen rett utenfor Skeppsholmen er et nydelig sted å plumpe uti.

SENERE TAR VI båten til Restaurant J. Og spiser toast med Skagensalat. Og kjøttbullar. Drikker kaffe i solen. Jammen blir det ikke en bananasplitt også. Svanemerket, selvsagt. Ingen turister. Bare stockholmare som vil ut av byen, som Joakim Strandell og Adelca Guerra som har det så mysigt.

– Så nær byen, og likevel så hyggelig, litt sånn østkystliv, sier de to nyforelskede og tenker på østkysten i USA, som interiøret inviterer til tanker rundt. I den grad de tenker på interiør. Egentlig svært lite ser det ut som.

IKKE VET VI hvor den gamle forestillingen stammer fra. Men det er altså ikke sant at svensker er arrogante. Og var det sant tidligere, så har de i så fall sluttet med det. Servicenivået er rett og slett svært høyt. Kvaliteten på restaurantopplevelsene er i forhold til pris bedre enn i Oslo. Smilene sitter løsere. Inntrykkene fordeler seg etter hverandre som et langt og fristende smörgåsbord. Og den grønne utfordringen vi ga oss selv (minst mulig utslipp, best mulig kvalitet) har ikke gjort reisen mindre og nytelsene færre. Tvert imot.

Stockholm. Både nær og kjær. Vi kramar om deg og sier som Jean Baptiste Bernadotte ville sagt. Au revoir.

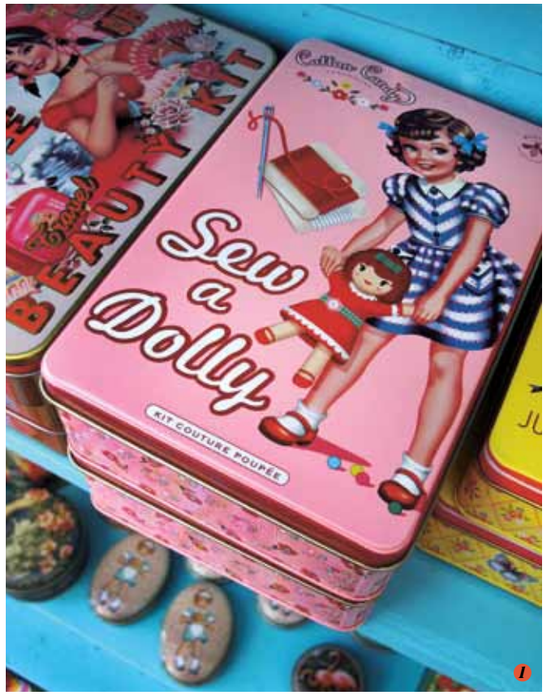

1

2

1 VINTAGE: I bydelen Söder finner du flere stilige butikker som selger brukt tøy og rariteter.

2 MINA GULA SKOR: Rikard har funnet et par gule sko, og lurer på om han skal kjøpe dem. Imens stiller han opp på et bilde.

3 TITTA: Titta på meg. For mange mennesker i en storby handler det om nettopp dét.

4 DUGER HELTEN IKKE: Stockholm har mange gode restauranter og kafeer. Flere av dem er svanemerkede.

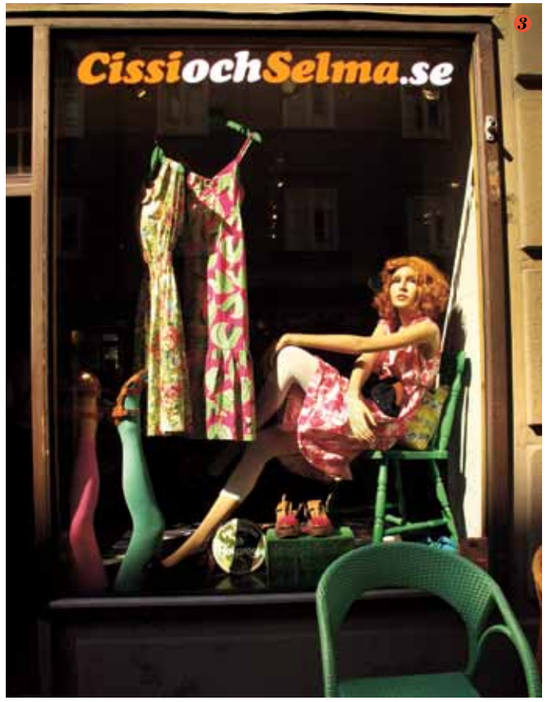

3

4

1 KOS: På storbyferie er det gøy å se, lære og oppleve. Men det er deilig å bare kose seg litt også.

2 SKAGENRØRE: Sjelden har vi smakt den bedre enn på Restaurant J.

3 FRISKT: Har du lyst har du lov. Det sies at vannet er så rent at du kan drikke det, så det skal ikke stå på det…

4 KAFFETØRST?: Personalet på Hotel Skeppsholmen frister med ferskbrygget kaffe og kanelboller.

SPISE og BO:

NOBIS HOTEL
Her finner du det ypperste av design og service.

Norrmalmstorg 2-4
Telefon +46 8 6141000
www.nobishotel.se
(fra ca 1900 sv. kr)

Du kan også spise på den italienske anerkjente restauranten **Caina** eller besøke kafeen på **Nobis**, begge er åpne for andre enn hotellets gjester.

HOTEL SKEPPSHOLMEN
Fantastisk beliggenhet på Skeppsholmen, sjarmerende bygninger og avslappet stemning.

Gröna Gången 1
Telefon
+46 (8) 407 23 00
www.hotelskepps-holmen.se
(fra ca 1500 sv. kr)

Hotellets restaurant er åpen for alle. Hyggelig lunsjhage isommerhalvåret.

HOTEL J NACKA STRAND
Sjøutsikt og frisk luft? Amerikansk New England stil og 20 minutter fra sentrum med båt. Hvis du ikke velger å bo her så bestill et bord på restauranten, nyt svenske spesialiteter som Skagensalat, stemningen og utsikten.

Nacka Strand
Telefon +46 8 601 3000
www.hotelj.com
(fra ca 1400 sv. kr)

HOTEL RICA GAMLA STAN
For deg som liker historisk atmosfære.

Telefon +46 8 7237250
www.rica.no
(fra ca 1000 sv. kr)

SCANDIC GRAND CENTRAL
Nyåpnet moderne urbant hotell. 150 meter fra jernbanestasjonen.

Telefon +46 (8) 512 520 00
www.scandichotels.no
(Fra ca 1400 sv. kr)

Du kan selvsagt besøke hotellets restauranter selv om du skulle velge et annet sted å bo.

LÅNGHOLMEN HOTELL&RESTAURANT
Lyst til å bo på den kanskje vakreste øya i Stockholm? I et tidligere fengsel? Långholmen tilbyr både hotellrom og ungdomsherberge, en kro og en pub, «Finkan». Tradisjonell svensk mat.

Langhålmsmuren 20
Telefon +46 8 720 8500
www.langholmen.com
(fra ca 500 sv. kr for to i herberget)

MOTWALLS KÖK & SPECERIER:
Hyggelig nabolagsrestaurant. Satser på lokalprodusert, økologisk mat som varierer med sesong. Menyen på Motwalls Kök & Specerier presenteres på iPads. **Restauranten er svanemerket, i likhet med alle restaurantene og hotellene i denne guiden.**

Roslagsgatan 20
Telefon +46 8 519 42 300
www.motwalls.se

OPERAKÄLLAREN
Regnes som en av Sveriges beste gourmet-restauranter, med Stefano Catenacci, hoff-leverandør av mat, som sjef.

Operahuset, Karl XIIs torg
Telefon +46 8 676 5800
www.operakallaren.se

Skulle det til slutt smakt med en kaffe? Kjeden **KAFFE&DELI** har smoothies, ferskpressede juicer, sandwicher, salater – og kaffe da, selvsagt.

BRUK

SLIK PAKKER DU TOALETTMAPPA:

Toalettmappa pakker du vel helst med flest mulig miljøvennlige produkter. For eksempel **svanemerket sol-krem og fuktighetskrem**. Stadig flere av oss er blitt mer bevisste hva vi påfører huden (vårt største organ) av preparater, hva vi sminker oss med, vasker håret med og hva vi skal pusse tennene med. Heldigvis har det de siste årene blitt stadig flere produkter å velge blant i kosmetikk-industrien, en av verdens største industrier. Det er fordi du og jeg har begynt å våkne. De første funn vi kjenner av kosmetikk er fra Egypt og er 3500 år gamle. Det er flere eksempler på at kosmetikk gjennom historien har vært direkte livsfarlig.

CAROLINE DITLEV-SIMONSEN

Caroline D. Ditlev-Simonsen, har en doktorgrad innen organisasjon og ledelse, og arbeider som seniorforsker ved Handelshøyskolen BI. I 2011 vant hun den internasjonale forskningsprisen **«2011 Outstanding Paper Award»** for en forskningsartikkel om bedrifters samfunnsansvar.

Smart med ansvar?

Næringslivets rolle i samfunnet er under stadig utvikling. Derfor er det viktig med debatt rundt denne rollen.

Mens bedrifter før datatidsalderen i hovedsak forholdt seg til aksjonærer og myndigheter, og etter hvert ansattes interesser, har antall og relevans av andre interessenter (som eksempelvis forbrukere og interesseorganisasjoner) økt kraftig. Når et miljøutslipp på den andre siden av kloden kan bli førsteside på internettsider i løpet av minutter, er det klart at dette motiverer bedrifter til å sikre sitt samfunnsansvar, eller Corporate Social Responsibility (CSR), både innen egen og underleverandørers daglige drift.

MEN SAMFUNNSANSVAR ER ikke bare knyttet til omdømme. Et konkret eksempel som som dokumenterer samfunnets forventninger til bedrifter er; 70 prosent av de administrerende direktørene som ble spurt i forbindelse med World Economic Forum i 2002 mente at samfunnsansvar var en viktig forutsetning (vital) for lønnsomhet. I samsvar med disse forventningene har det det vært vekst i ikke finansiell rapportering. Finansdepartementet arbeider nå med krav til rapportering om samfunnsansvar. Også investorer er interessert i samfunnsansvar, og i Norge forvaltes nesten 80 prosent av kapitalen med kriterier for ansvarlige investeringer.

UTALLIGE STUDIER HAR vært gjennomført for å undersøke om det lønner seg å ta samfunnsansvar. Er det en positiv sammenheng mellom samfunnsansvar og profitt? Ikke overraskende er det funn som avdekker lønnsomhet, ingen effekt og negativ effekt. Hovedgrunnen til disse sprikende resultatene er selvfølgelig at måten begrepet samfunnsansvar eller CSR defineres på varierer.

FOR MANGE BEDRIFTER ER det daglig leder eller ledelsens syn på bedriftens rolle i samfunnet som danner grunnlaget for hvordan bedriften forholder seg til samfunnsansvar. Typisk er støtte til ideelle organisasjoner basert på leders personlige interesser og syn. I USA har vi eksempler på hvordan ledere som er blodgivere også utkommanderer ansatte til å gjøre det samme. Dette er initiativ til samfunnsansvar som både kan ha positiv og negativ effekt.

EN INTERESSEGRUPPE SOM ofte er oversett i bedriftens engasjement i samfunnsansvar er overraskende nok de ansatte. Ledelsen antar automatisk at ansatte er av samme overbevisning som dem selv, noe som slett ikke alltid er tilfellet. Vi har sett hvor negative konsekvenser det kan få for en bedrift om den engasjerer seg i samfunnsinitiativ som ikke er i tråd med ansattes overbevisning. Et godt eksempel er Microsofts støtte til «gay bill» (om like rettigheter for homofile). Denne støtten forårsaket så sterk kritikk fra personlig kristne i selskapet at ledelsen måtte trekke den tilbake.

I ET MULTIKULTURELT SAMFUNN ER det enda viktigere at ansattes samfunnssyn blir testet og tatt hensyn til. Som regel blir det ikke store mediesaker av at ansatte ikke er enige i bedriftens CSR engasjement, men det er helt klart at det ikke bidrar til de ansattes lojalitet hvis de er uenige i hva bedriften gjør innen CSR. Forskning viser at ansatte generelt ønsker å være mer involvert i å bestemme hva bedriften gjør innen CSR enn de er i dag.

NOEN BEDRIFTER GÅR mer aktivt utover ledelsens personlig interesser ved å involvere interessenter utenfor bedriften. Da slike interessenter ofte kan ha motstridende synspunkter, er det viktig å kartlegge de relevante interessentene. Den såkalte Brent Spar saken er et utmerket eksempel på hvordan sentrale interessenter ble oversett. Shell hadde i samarbeid med myndigheter i England blitt enige om at plattformen Brent Spar skulle dumpes. Allikevel greide Greenpeace, gjennom samfunnspress og boikott, å få myndigheter til å omgjøre dette vedtaket.

DET ER IKKE FOR ingenting at stadig flere bedrifter har CSR-komiteer med forskjellig interessenter representert. Næringslivet har forstått at uavhengige organisasjoner må involveres på et tidlig tidspunkt for å sikre at deres oppførsel er i tråd med «det som rører seg i tiden». Her er det snakk om oppførsel som går utover det lovpålagte, altså samfunnsansvar i henhold til EU sin definisjon; bedrifter har ansvar for sin innvirkning på samfunnet. Bedrifter forventes å frivillig integrere sosiale- og miljømessige hensyn i sine forretningsmodeller for å sikre at de ikke kommer på kant med relevante interessenter.

DET Å TA samfunnsansvar blir av mange, også i næringslivet, sett på som et viktig element for god ledelse og drift.

På samme måte som en bedrift forholder seg til eksempelvis investorer, markedsføring og PR må den også forholde seg til CSR. Fordi verden i økende grad krever det.

Foto: Håvard Storvestre

VITA

Shop online på www.vita.no

REBELLER OG IDEALISTER

Bredo Berntsen (75), statsviter og forfatter, tidligere førstebibliotekar ved Universitetsbiblioteket i Oslo.

Sigmund Hågvar (67), entomolog (en zoolog som er spesialist på insekter) og forfatter. Tidligere professor i natur- og miljøvern ved Universitetet i Ås.

Berntsen og Hågvar har nylig lansert boka «Norsk urskog og gammelskog», hvor budskapet er at det å redde disse typer skog i Norge er et kappløp med tiden. Tidligere har de to blant annet gitt ut den omtalte boka «Norsk natur – farvel», hvor myten om den urørte norske naturen slår sprekker.

Livets grunnlover

Et rikt folk spiser sin natur. For oss i Norge handler det akkurat nå mye om hyttebygging.

Og så da?

TEKST **LINA SCHØYEN**
FOTO **METTE RANDEM**,
DAG SVALASTOG, **SCANPIX**

2. Min fineste naturopplevelse

Berntsen: – En påske gikk jeg på ski i Jotunheimen. Da jeg kom på toppen av Glittertind, hvor du kan se halve Norge, kunne jeg denne dagen tenne en fyrstikk uten at flammen rørte på seg! Det hadde kommet et høytrykk over landet denne påsken. Det var… helt fantastisk.

Hågvar: – Hm. Min fineste naturopplevelse hadde jeg nok som fireåring, da klekte jeg min første sommerfugl. Jeg hadde larver i et Norgesglass, foret dem med brennesle-blader, observerte at de forpuppet seg, og så, etter hvert, begynte jeg å skimte farger. En vakker dag brøt sommerfuglen ut av puppen. Det var magi for en fireåring. Ja, den dag i dag fremstår det fortsatt som trolldom for meg.

Berntsen: – Natur og stillhet er helt unike verdier. Trusselen mot vår folkehelse er ikke lenger de smittsomme sykdommene. Det er fedme og psykiske lidelser. Naturen kan gjøre menneskene friske. Du kan bevege deg i den og den gir deg noe bestandig, noe sant, noe ekte. Man aner tiden. Natur appellerer til oss fordi det er der vi kommer fra.

BREDO BERTSEN:

/// Når det er for sent så er det for sent. **For alltid.**

1. Endelig ressurs

– Livet, sier Bredo Berntsen.
– Livet har to grunnlover som folk fortrenger. Den første er begrenset tid. Den andre er at areal er en endelig ressurs.
I vår tid har vi sånn tro på framskritt, teknologi og kreativitet. Men ingen form for teknologisk genialitet, kreativitet eller for den saks skyld en pengesum, uansett størrelse, kan gi oss mer tid eller mer natur. Man kan ikke blåse opp Hardangervidda.
Når det er for sent så er det for sent. For alltid.
– La meg gi deg et eksempel, sier Sigmund Hågvar.
– Det tar 10.000 år å skape en kalkmyr med orkideer.
Den kan ikke flyttes.
En urskog kan ikke gjenskapes.
På tross av at areal er en endelig ressurs så fragmenteres norsk natur, fortsetter Hågvar.
Det er Berntsen og Hågvar som sier det med at et rikt folk spiser sin natur, også.
Men er det så farlig da?
– Har du hørt om Cyclosporin? Spør Hågvar.
– Cyclosporin ble ved en tilfeldighet oppdaget i en sopp på Hardangervidda. Cyclosporin hindrer at kroppen frastøter transplanterte organer. Denne soppen ble livsviktig for mange mennesker, og representerer i dag en million-industri. I naturen kan enhver art komme til nytte i framtida. Det er én grunn til å bevare natur og tilhørende arter. En annen grunn er at alle arter har en funksjon i naturen, og – de spiller sammen. Uten insekter ingen blomsterprakt. Hvis biebestanden klapper sammen da… Da snakker vi om en katastrofe for menneskeheten. For det tredje har alt liv en egenverdi.

ORKIDÉ: Det tar 10.000 år å skape en kalkmyr med orkideer.

3. Vekst og vern

Berntsen: – Politiske myndigheter har gått langt i å undertegne og vedta lover som skal beskytte biomangfold og naturmangfold, men lever de opp til det? Nei, det gjør de ikke. Vi har denne konflikten mellom vekst og vern. For å ta avgjørelser i dette spenningsfeltet er det viktig at man har et minimum av kunnskap. Det handler om beinharde økonomiske realiteter, men det handler også om vår eksistens. Når man har innflytelse uten at det følges av kompetanse blir det farlig.

Hågvar: – På 1990-tallet hadde hver kommune en miljøvernleder betalt av staten, en person med kompetanse på miljø. Senere forsvant øremerkingen, og da sa over 90 prosent av kommunene opp sin miljøvernleder. Innenfor hver kommune er det vanskelig å se helheten. For eksempel trekker elg, akkurat som rein. Hvis kommune A og C bestemmer seg for å ta hensyn til dette, men ikke kommune B, da er jo elgtrekket ødelagt. (oppgitt pause, Berntsen drikker te, Hågvar kaffe)

Hågvar: – Kommunene tenker verken nasjonalt eller internasjonalt. Vi har for eksempel et europeisk ansvar for en rekke arter, som havørn. Og villrein, apropos trekk. Vår villrein er unik.

Berntsen: – På Hardangervidda har vi altså den største samling av store ville pattedyr i Europa, ja, vi må sør for Sahara for å oppleve det samme. Reinen krever store naturområder og er derfor spesielt sårbar. Den er truet.
Hågvar: – I Norge har vi ikke bare en kulturarv. Vi har også en naturarv. Uten den forsvinner en del av vår historie.

VILLREIN: Reinen krever store naturområder og er derfor spesielt sårbar. Den er truet.

SIGMUND HÅGVAR:

/// Vær gjerne uenig, men ikke vær likegyldig. Alle betyr noe i denne kampen.

4. Nytter det?

Berntsen: – Skal vi si at flaska er halvfull eller halvtom? Vernet av Hardangervidda, som Gro Harlem Brundtland fikk kjempet gjennom på 70-tallet som miljøvernminister er et eksempel på at det er håp.

Hågvar: – Men staten klarer ikke naturvern alene. Stortinget diskuterer nesten aldri naturvern. Naturvernorganisasjonene er viktige. Urskogvern er for eksempel presset fram av naturvernorganisasjoner og bevisste forbrukere, som ikke vil ha papir og produkter som stammer fra slaktet urskog. Forbrukere er kjempeviktige i miljøkampen!

Hågvar fortsetter: – Jeg pleier å si som Steinar Lem sa: Punkt 1. Engasjer deg. Punkt 2. Skaff deg kunnskap. Punkt 3. Bli medlem av en organisasjon sånn at du ikke står alene. Og så vil jeg føye til, vær gjerne uenig, men ikke vær likegyldig. Alle betyr noe i denne kampen.

Veldig mye naturvern er drevet fram av enkeltmenneskers innsats og idealisme.

TEKST **ALVHILD HEDSTEIN** ILLUSTRASJON **GUSTAV DEJERT**

Vår lille perfekte klode

/// Når vi putter risen i grisen mister vi ni tideler av energien.

JEG SER FOR MEG ARMSTRONG. Når han har tatt et «lite steg for et menneske, et gigantisk sprang for menneskeheten». Når han og Aldrin går tilbake til LM-5, kobler seg til romfergen Colombia med piloten Collins om bord, og setter kurs tilbake mot jorda. Hjem. Der, i romfergen, må de ha sett vår lille perfekte klode – med luft, vann og jord. Langt ute i verdensrommet må de ha kjent på tryggheten ved å se planeten som en liten kule bli en klode med grønne enger, brune fjell, blått hav. Et sted med liv. Med livet.

Vi har fortsatt bare denne ene kloden. Vi, sju milliarder mennesker, sammen med kanskje 13 millioner andre arter av planter og dyr. Sju milliarder mennesker som hver dag trenger mat, hus, varme, kulde, klær, noen å prate med, ros. Jeg tror vi har godt av å se oss selv utenifra, fra verdensrommet. Vite at de mulighetene vi har er begrenset til denne ene kloden. Og at vi skal dele den med alle som lever nå og alle som skal leve etter oss.

Jorda med sine begrensede ressurser: Noen fossile, noen fornybare. De fossile er de ressursene som gjennom millioner av år er blitt dannet, og som blir brukt opp når vi bruker dem. Det er fjell, stein, og ikke minst: Kull, olje og gass. De fornybare er de ressursene som hele tiden skapes, dersom vi forvalter jorda godt: Vind, vann, planter, trær, dyr. Og så har vi sola – vår eneste virkelige energikilde. Faktisk er hele vår eksistens basert på noen få elementer: Sollys, vann, karbondioksid og planter.

Hadde jeg vært verdensarkitekten, som skulle finne ut hvordan jorda burde forvaltes og brukes for å gi plass og livskvalitet til alle levende skapninger nå og for de neste tusen årene, så hadde verdenskartet sett annerledes ut: **Det ville ikke vært boliger på den beste matjorda, det ville ikke vært store hogstfelt med beitende kjøttfe, eller kullkraftverk og oljeplattformer.**

Det første jeg ville tenkt på er hvordan vi skal sikre mat og energi uten å ødelegge for andre arter på jorda. Og det første jeg ville ha avviklet er vårt forbruk av fossil energi. Med den forbrenningen forrykker vi karbonkretsløpet og skaper klimaendringer vi ikke er i nærheten av å forstå konsekvensene av. Og så må vårt kjøtt forbruk reduseres. Når vi putter risen i grisen mister vi ni tideler av energien. Da blir det raskt for lite mat til milliarder av mennesker. Vi må la dyra spise det vi ikke kan spise, gress, høy og matavfall, og la regnskogen få være hjem for det utrolige biologiske mangfoldet.

Vi har ressurser til å skaffe nok mat og energi til alle, uten å ødelegge vårt eget livsgrunnlag. Vi har kunnskap om hvordan det skal gjøres. Men vi gjør det enkleste: Tar på oss skylappene og forbruker, tilsynelatende uten tanke for morgendagen.

Resultatet er at vi i dag er ensidig avhengige av fossil energi, at utslippene av klimagasser stiger og gjør at vind, vær, temperaturer endres og forstyrrer for livet på kloden. Den fantastisk finjusterte balansen mellom mennesker, dyr, planter og stoffer forrykkes.

Når skal vi lære av månelandingen? Når skal vi virkeliggjøre det «gigantiske spranget» – erkjennelsen av at vi bare har denne ene kloden? Og at det er de fornybare ressursene vi må forvalte og bruke, enten det er til mat, varme eller transport?

Å få til en overgang til et fornybart samfunn, er krevende – og krever endringer. Det har til alle tider vært en kamp om arealer. Og når vi spiser mer kjøtt, så er det blant annet regnskogen med sitt fantastiske biologiske mangfold og klimanøytraliserende effekt som ofres, eller risen som de fattige ikke har råd til å kjøpe. Når det nå er nødvendig med fornybart drivstoff, så må vi bruke noen arealer. Men hvilke arealer?

Se på oss i Norden: Vår import av landbruksprodukter viser følgende prosentvise beslag av arealer ute i verden: **35 prosent av arealbruken skyldes import av fôr til dyra våre, 30 prosent skyldes produksjon av kjøtt og melk, 34 prosent annen mat og en prosent fra øl- og vinimport.** Hvis vi blir flinkere til å forvalte det vi har, til å følge helsemyndighetenes råd om å spise mer frukt og grønt, så er det nok arealer til å introdusere fornybart drivstoff – til vi har funnet mer effektive måter å produsere dette på.

Tida er inne for å ta et gigantisk sprang for menneskeheten: Ta spranget inn i det fornybare samfunnet. Vi har kunnskap og innsikt nok til å mane fram det bildet mannskapet på Apollo 11 så da de vendte blikket hjem fra verdensrommets dype mørke: Vi har denne ene, blå planeten. Det er ikke mer. Vi trenger den, og nå trenger den oss, også.

HAVET STIGER: På sørkysten av Bangladesh stiger havet. Etter at en syklon ødela den forrige demningen, jobber mennene på øya Padma Pakur sammen for å gjenoppbygge den.

Dette bildet er et av fotograf Espen Rasmussens mange fantastiske bilder fra Bangladesh.

Rasmussen jobber til daglig som fotosjef i VG, men har også jobbet med flere selvstendige prosjekter, eksempelvis for FN og Leger uten grenser. Han har vunnet en rekke prestisjetunge nasjonale og internasjonale priser for bildene sine.

www.espenrasmussen.com

Klimaendringer og oversvømmelser skaper store utfordringer i Bangladesh. Folk mister hus og hjem. Når havet stiger blir det også mindre tilgang på rent vann fordi grunnvannet blir forurenset av saltvann. Folk blir tvunget til å flykte. Vi kan kanskje tenke at dette handler om dem og ikke oss, men verden henger sammen. Vi er alle avhengige av at lokalsamfunn og land fungerer best mulig, for å unngå store folkevandringer i kamp om ressursene, sier Espen Rasmussen.

– Hva tenker du umiddelbart hvis du får stikkordene miljø og global?

– Jeg tenker på de miljøutfordringene jeg har sett på nært hold, som i Bangladesh, eller som jeg nylig så i Ukraina. Der skaper industrien stor forurensing og industriavfall forgifter grunnvannet. Og på Kinas store elv. Den har vært livsnerven til folk fordi den har betydd drikkevann og vann til dyrking av jorda. Nå er forgiftet og ødelagt. Og så tenker jeg på teknologi, på nye måter å utvikle et samfunn på.

* U-verdi angir et vindus evne til å isolere, og måles i W/m²K. NorDan NTech Lavenergi med 2-lags glass har U-verdi på 1,2 og 3-lags glass en U-verdi på 1,0. NorDan NTech Passiv med 3-lags glass har markedets laveste U-verdi på 0,7.

Med Svanemerket som utgangspunkt

CONTURA 850
Nyhet med stort innsyn til flammene fra 3 kanter,
lett å plassere, rentbrennende og Svanemerket.
Hva mer kan du ønske deg av en ovn?
Fra kr 14 900,- (C810 fra kr 11 900,-)

www.sterkkommunikasjon.no

Vedfyring er en miljøvennlig form for boligoppvarming, når det blir gjort i et Svanemerket og rentbrennende ildsted. Når Contura designer nye ovner, er det derfor basert på noen klare rammebetingelser. Svanemerkets krav er blant de viktigste.

“Visste du at vedfyring er CO^2-nøytral? Det er fordi et tre avgir den samme mengde CO^2 når det brennes som det har tatt opp i løpet av sin levetid. Det vil også slippe ut samme mengde CO^2 dersom det ligger i skogen og råtner.”

Contura
Ovner for alle hjem

Les mer om ovnene og finn forhandleroversikt på www.contura.eu/no